

KLASA 3

EDUKACJA POLONISTYCZNA

Słuchanie

- Słuchanie dłuższych wypowiedzi nauczyciela, uczniów, nagrań monologów i dialogów aktorów jako przykładów właściwego wysławiania się w języku ojczystym.
- Uważne słuchanie czytanych tekstów w celu zapamiętania, a następnie jak najwierniejszego odtworzenia ich treści.
- Słuchanie poleceń i dokładne ich wykonywanie.
- Zachowanie kultury słuchania – życzliwe nastawienie do mówiącego; uszanowanie wyrażanych przez niego poglądów; cierpliwe wysłuchanie wypowiedzi do końca, nieprzerywanie jej; skupione słuchanie informacji przekazywanych w rozmowie telefonicznej.

Mówienie

- Formułowanie pytań i odpowiedzi na pytania.
- Swobodne, dłuższe, logicznie powiązane wypowiedzi na temat bieżących wydarzeń, czytanych tekstów i oglądanych ilustracji, filmów.
- Relacjonowanie wydarzeń bieżącego życia jako przygotowanie do sprawozdania.
- Opowiadanie przebiegu wydarzeń w utworze literackim, filmie, widowisku teatralnym, w komiksie.
- Zdawanie sprawy z treści krótkiego tekstu po cichym jego przeczytaniu.
- Układanie twórczych opowiadań – komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu utworu bądź ilustracji.
- Opisywanie przedmiotów i osób z otoczenia – przedstawionych na obrazku (lub za pomocą dzieła plastycznego).
- Ćwiczenia w mowie dialogowej – odgrywanie różnych scenek rodzajowych, rozmów telefonicznych; umiejętność wchodzenia w rolę.
- Doskonalenie poprawności gramatycznej wypowiedzi.
- Dbłość o kulturę mówienia – mówienie zwięzłe, wyraziste, logiczne, na temat; powstrzymywanie się od sądów pochopnych, nieprawdziwych lub wyrządzających komuś krzywdę; podejmowanie próby obrony własnego zdania; doskonalenie właściwej artykulacji i akcentowania.

Czytanie

- Poprawne, płynne, wyraziste czytanie opowiadań i wierszy.
- Wdrażanie podczas czytania do uwzględniania akcentu logicznego i intonacji odpowiadającej treści czytanego tekstu; zwracanie uwagi na odmienny sposób czytania dialogu.
- Czytanie ciche ze szczególnym zwróceniem uwagi na zrozumienie treści.
- Wygłaszanie wierszy z odpowiednią intonacją oraz z zachowaniem rytmu.
- Praktyczne rozróżnianie utworów pisanych prozą i wierszem; rozpoznawanie zwrotki.
- Wspólne przeczytanie fragmentów lektur wybranych z zestawu.
- Zachęcanie do samodzielnego czytania książek i czasopism dziecięcych oraz korzystania z innych źródeł wiedzy (encyklopedia, słownik, leksykon, internet).

Pisanie

- Doskonalenie płynności i szybkości pisania.
- Dbłość o czytelne i estetyczne pismo, o właściwą wielkość liter, równomierne odstępy między literami i wyrazami, właściwe rozmieszczenie tekstu na stronie, stosowanie akapitów.
- Samodzielne przepisywanie wyrazów, zdań, krótkich tekstów.
- Podpisywanie obrazków całymi zdaniami.
- Pisanie z pamięci i ze słuchu wyrazów i zdań kształcących poprawność ortograficzną.
- Zbiorowe i indywidualne redagowanie kilkuzdaniowej wypowiedzi na dany temat.
- Wspólne i samodzielne układanie i zapisywanie krótkich opowiadań na podstawie wydarzeń lub obrazka.
- Zbiorowe i indywidualne układanie i zapisywanie krótkich opowiadań i opisów przedmiotów oraz osób.

- Zbiorowe redagowanie notatek do kroniki klasowej.
- Indywidualne pisanie życzeń, ogłoszeń, listów, zawiadomień i zaproszeń.
- Tworzenie i pisanie swobodnych tekstów.
- Pisanie krótkich tekstów z wykorzystaniem aplikacji komputerowych.

Ortografia

- Utrwalanie pisowni wyrazów z **ó** i **rz** wymiennym.
- Pisownia wyrazów z **h**, **ó** i **rz** niewymiennym z zakresu słownictwa uczniów.
- Pisanie wyrazów z końcówkami: -ów, -ówka oraz -uje.
- Pisownia wyrazów z **ę**, **ą** ze szczególnym uwzględnieniem form czasownika w czasie przeszłym (wziął, wzięła).
- Pisownia liczebników (trzy, trzydzieści pięć).
- Wielka litera w imionach, nazwiskach, nazwach państw, miast, rzek, ulic oraz w tytułach dzieł itp.
- Przecinek podczas wyliczania.
- Zapisywanie **nie** z osobowymi formami czasownika; pisownia **nie** z przymiotnikami.
- Pisanie wyrazów z utratą dźwięczności w środku wyrazu (*wrózka, babka*).
- Poprawne przenoszenie części wyrazu do następnego wiersza.
- Posługiwanie się znajomością alfabetu podczas porządkowania wyrazów według kolejności pierwszej i drugiej litery.
- Zachęcanie do samodzielnego korzystania ze słownika ortograficznego, wdrażanie do samokontroli.
- Kształcenie nawyku stosowania zasad ortograficznych oraz zapisywania polskich liter ze zmiękczeniami diakrytycznymi w codziennym komunikowaniu się w korespondencji elektronicznej (komunikatory, czaty, e-maile, sms-y).

Kształcenie językowe

- Rozpoznawanie i układanie zdań pojedynczych oznajmujących, pytających i rozkazujących.
- Rozwijanie pojedynczych zdań nierozwiniętych.
- Liczba pojedyncza i mnoga rzeczownika.
- Czesy czasownika: teraźniejszy, przeszły i przyszły.
- Przymiotniki jako wyrazy oznaczające cechy osób, zwierząt, roślin i rzeczy.
- Zgodność form rzeczownika i czasownika oraz rzeczownika i przymiotnika w zdaniu.
- Liczebnik jako oznaczenie liczby i kolejności przedmiotów.

Wiedza o literaturze

- Odróżnianie prozy od wierszy.
- Używanie terminów (bez ich definiowania): *baśń, bajka, legenda, opowiadanie, opis, komiks*.
- Wyodrębnianie zdarzeń istotnych, ustalanie ich kolejności i wzajemnej zależności; wskazywanie zdarzeń mających wpływ na postępowanie bohatera i zmianę tego postępowania; wyszukiwanie w tekście opisów; odróżnianie zdarzeń realistycznych od fantastycznych.
- Wyróżnianie postaci realistycznych i fantastycznych, pierwszo- i drugoplanowych; głównych i drugorzędnych; wyszukiwanie opisu charakterystycznych cech bohaterów; ocena ich postępowania.
- Odczytywanie nastroju utworu poetyckiego i pisanego prozą; próba określania, jakie środki poetyckie i językowe wyrażają ten nastrój.

Słownictwo

- Systematyczne wzbogacanie zasobu czynnego słownika dziecka przez wprowadzanie nowych słów z zakresu edukacji przyrodniczej, społecznej, artystycznej, technicznej, matematycznej i innych; wdrażanie do używania nowo poznanych słów.
- Wyszukiwanie słów o znaczeniu podobnym (synonimy), przeciwnym (antonimy).
- Tworzenie wyrazów pokrewnych.
- Poznawanie i praktyczne stosowanie przysłów, porównań (*pracowity jak mrówka*).

Samokształcenie

- Próby samodzielnego zapisywania poznawanych wyrazów.
- Korzystanie ze słownika ortograficznego.
- Korzystanie z różnych źródeł informacji, np. atlasów, słowników, czasopism, internetu.
- Wybieranie odpowiednich dla siebie strategii uczenia się.

Propozycja lektur do wspólnego i indywidualnego czytania

(Wybór utworów z zestawu zaproponowanego w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.)

- Hans Christian Andersen, *Baśnie* (do wyboru)
- Leszek Kołakowski, *Kto z was chciałby rozweselić pechowego nosorożca?*
- Barbara Kosmowska, *Dziewczynka z parku*
- Marcin Pałasz, *Sposób na Elfa*
- Joanna Papużyńska, *Asiunia*
- Roman Pisarski, *O psie, który jeździł koleją*
- Danuta Wawilów, *Najpiękniejsze wiersze*
- Łukasz Wierzbicki, *Dziadek i niedźwiadek*

W wyniku edukacji polonistycznej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie słuchania. Uczeń:

- 1) słucha z uwagą wypowiedzi nauczyciela, innych osób z otoczenia, w różnych sytuacjach życiowych, wymagających komunikacji i wzajemnego zrozumienia; okazuje szacunek wypowiadającej się osobie;
- 2) wykonuje zadanie według usłyszanej instrukcji; zadaje pytania w sytuacji braku rozumienia lub braku pewności zrozumienia słuchanej wypowiedzi;
- 3) słucha z uwagą lektur i innych tekstów czytanych przez nauczyciela, uczniów i inne osoby;
- 4) słucha uważnie wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, przedstawień, świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych; przejawia zachowanie adekwatne do sytuacji; słucha tekstów interpretowanych artystycznie, szuka własnych wzorców poprawnej artykulacji i interpretacji słownej w języku ojczystym;
- 5) słucha i czeka na swoją kolej, panuje nad chęcią nagłego wypowiadania się, szczególnie w momencie wskazywania tej potrzeby przez drugą osobę.

2. Osiągnięcia w zakresie mówienia. Uczeń:

- 1) wypowiada się płynnie, wyraziście, stosując adekwatne do sytuacji techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji, tempa i siły głosu;
- 2) formułuje pytania dotyczące sytuacji zadaniowych, wypowiedzi ustnych nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia;
- 3) wypowiada się w formie uporządkowanej i rozwiniętej na tematy związane z przeżyciami, zadaniem, sytuacjami szkolnymi, lekturą czy wydarzeniem kulturalnym;
- 4) porządkuje swoją wypowiedź, poprawia w niej błędy, omawia treść przeczytanych tekstów i ilustracji; nadaje znaczenie i tytuł obrazom, a także fragmentom tekstów;
- 5) układa w formie ustnej opowiadanie oraz składa ustne sprawozdanie z wykonanej pracy;
- 6) recytuje wiersze oraz wygłasza z pamięci krótkie teksty prozatorskie;
- 7) dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażającą empatię i szacunek do rozmówcy;
- 8) wykonuje eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi.

3. Osiągnięcia w zakresie czytania. Uczeń:

- 1) czyta płynnie, poprawnie i wyraziście na głos teksty zbudowane z wyrazów opracowanych w toku zajęć, dotyczące rzeczywistych doświadczeń dzieci i ich oczekiwań poznawczych;
- 2) czyta w skupieniu po cichu teksty zapisane samodzielnie w zeszycie oraz teksty drukowane;
- 3) wyodrębnia postacie i zdarzenia w utworach literackich, ustala kolejność zdarzeń, ich wzajemną zależność, odróżnia zdarzenia istotne od mniej istotnych, postacie główne i drugorzędne; wskazuje cechy i ocenia bohaterów, uzasadnia swą ocenę, wskazuje wydarzenie zmieniające postępowanie bohatera, określa nastrój w utworze; odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych;

- 4) wyszukuje w tekstach fragmenty według niego najpiękniejsze, najważniejsze, trudne do zrozumienia lub określone przez nauczyciela;
 - 5) eksperymentuje, przekształca tekst, układa opowiadania twórcze, np. dalsze losy bohatera, komponuje początek i zakończenie tekstu na podstawie ilustracji lub przeczytanego fragmentu utworu; 6) wyróżnia w czytanych utworach literackich dialog, opowiadanie, opis; 7) czyta samodzielnie wybrane książki.
- 4. Osiągnięcia w zakresie pisania. Uczeń:**
- 1) pisze odręcznie, czytelnie, płynnie, zdania i tekst ciągły, w jednej linii; rozmieszcza właściwie tekst ciągły na stronie zeszytu, sprawdza i poprawia napisany tekst;
 - 2) układa i zapisuje opowiadanie złożone z 6–10 poprawnych wypowiedzi w ramach zagadnień opracowanych podczas zajęć; opisuje np. osobę, przedmiot, element świata przyrody na podstawie własnych obserwacji lub lektury;
 - 3) pisze notatkę, życzenie, ogłoszenie, zaproszenie, podziękowanie, list; zapisuje adres nadawcy i odbiorcy; pisze krótkie teksty, wykorzystując aplikacje komputerowe;
 - 4) pisze z pamięci i ze słuchu; przestrzega poprawności ortograficznej w wyrazach poznanych i opracowanych podczas zajęć;
 - 5) stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne na końcu zdania i przecinki przy wyliczaniu, zapisuje poznane i najczęściej stosowane skróty, w tym skróty matematyczne;
 - 6) porządkuje wyrazy w kolejności alfabetycznej według pierwszej i drugiej litery;
 - 7) zapisuje poprawnie liczebniki oraz wybrane, poznane w trakcie zajęć pojęcia dotyczące różnych dyscyplin naukowych;
 - 8) stosuje poprawną wielkość liter w zapisie tytułów utworów, książek, poznanych nazw geograficznych, imion i nazwisk;
 - 9) układa i zapisuje zdarzenia we właściwej kolejności, układa i zapisuje plan wypowiedzi.
- 5. Osiągnięcia w zakresie kształcenia językowego. Uczeń:**
- 1) wyróżnia w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach samogłoski i spółgłoski;
 - 2) rozpoznaje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
 - 3) przekształca zdania oznajmujące w pytania i odwrotnie oraz zdania pojedyncze w złożone;
 - 4) rozróżnia rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki i stosuje je w poprawnej formie;
 - 5) rozpoznaje wyrazy o znaczeniu przeciwnym, wyrazy pokrewne i o znaczeniu bliskoznacznym;
 - 6) łączy wyrazy w wypowiedzenia i poprawnie formułuje zdanie pojedyncze i zdanie złożone;
 - 7) odróżnia i nazywa utwory wierszowane od pisanych prozą, określa, który tekst jest notatką, zagadką, listem, życzeniem, podziękowaniem, ogłoszeniem, opowiadaniem, opisem.
- 6. Osiągnięcia w zakresie samokształcenia. Uczeń:**
- 1) podejmuje próby zapisu nowych, samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdza poprawność ich zapisu, korzystając ze słownika ortograficznego;
 - 2) korzysta z różnych źródeł informacji, np. atlasów, czasopism dla dzieci, słowników i encyklopedii czy zasobów internetu i rozwija swoje zainteresowania;
 - 3) wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się.

EDUKACJA mATEmATYCZnA

Stosunki przestrzenne

- Utrwalanie umiejętności określania swojego usytuowania w przestrzeni.
- Określanie położenia przedmiotów względem obserwatora oraz względem innych obiektów.
- Doskonalenie umiejętności wyznaczania kierunków na kartce papieru i w przestrzeni: na lewo – na prawo, do przodu – do tyłu, na dół – do góry.
- Poprawne stosowanie kierunków pośrednich, np. w górnym prawym rogu, z lewej strony w dolnym rogu.
- Ocenianie odległości między obiektami; mierzenie linijką niewielkich odległości.
- Używanie ze zrozumieniem przyimków, np.: *za, pod, nad, od, do wewnątrz, na zewnątrz, obok, w, zza*.

Cechy wielkościowe

- Porównywanie dwóch, trzech przedmiotów według wybranej cechy: grubość, długość, szerokość, wysokość, ciężar, prędkość itp.
- Ustawianie przedmiotów według wielkości od najmniejszego do największego i na odwrót.
- Porównywanie liczb i porządkowanie ich w ciągach rosnących lub malejących.

Rozumienie liczb i ich własności

Liczyby w zakresie 100

- Doskonalenie umiejętności dodawania i odejmowania liczb dwucyfrowych w zakresie 100.
- Biegle pamięciowe mnożenie i dzielenie liczb w zakresie tabliczki mnożenia.
- Dostrzeganie związku dodawania z odejmowaniem i mnożenia z dzieleniem.
- Wprowadzenie pojęć: *całość, połowa, ćwierć*. **Liczyby w zakresie 1000**

- Liczenie do 1000 pełnymi setkami.
- Zapoznanie ze strukturą liczb trzycyfrowych.
- Zapisywanie liczb trzycyfrowych cyframi arabskimi.
- Wskazywanie w liczbie trzycyfrowej cyfr: jedności, dziesiątek, setek.
- Poprawne odczytywanie liczb trzycyfrowych.
- Porównywanie liczb; porządkowanie ich w ustalone ciągi liczbowe: rosnące, malejące. **Rozszerzenie zakresu liczbowego do 1 000 000**

- Liczenie tysiącami do 10 000.
- Struktura liczb czterocyfrowych.
- Wskazywanie w liczbie czterocyfrowej cyfry: jedności, dziesiątek, setek, tysięcy.
- Porównywanie liczb czterocyfrowych.
- Poprawne odczytywanie liczb czterocyfrowych.
- Zapisywanie i odczytywanie wybranych liczb pięciocyfrowych.
- Pojęcie *miliona*.

Posługiwanie się liczbami

Działania na liczbach w zakresie 100

- Utrwalanie dodawania i odejmowania liczb jedno- i dwucyfrowych z przekraczaniem progu dziesiątkowego.
- Mnożenie i dzielenie w zakresie całej tabliczki mnożenia.
- Mnożenie liczby dwucyfrowej przez 2.
- Działania na wyrażeniach dwumianowanych, np. 1 zł 20 gr + 3 zł 15 gr; 2 h 20 min – 15 min.
- Realizacja wybranych działań za pomocą prostych aplikacji komputerowych. **Działania na liczbach w zakresie 1000**

- Dodawanie i odejmowanie pełnych setek.
- Dodawanie i odejmowanie pełnych dziesiątek z przekroczeniem progu setek.
- Dodawanie i odejmowanie liczb bez przekraczania i z przekroczeniem progu setek.
- Mnożenie liczby dwucyfrowej przez 10 i przez 100. **Działania na liczbach w zakresie 1 000 000**
- Dodawanie i odejmowanie pełnych tysięcy; dodawanie i odejmowanie liczb czterocyfrowych bez przekraczania progu dziesiątkowego.
- Mnożenie i dzielenie liczb czterocyfrowych przez 2.

Czytanie tekstów matematycznych

- Rozwiązywanie zadań tekstowych prostych i złożonych; standardowych i niestandardowych.
- Dokonywanie analizy treści zadania.
- Wskazywanie w treści zadania: danych liczbowych, niewiadomych, warunków rozwiązania, związków między danymi i szukanymi wielkościami.

- Udzielanie odpowiedzi adekwatnej do postawionego w zadaniu pytania.

Pojęcia geometryczne

- Utrwalanie pojęć: *figura geometryczna, wielokąt, trójkąt, prostokąt, kwadrat*.
- Dostrzeganie jednych figur w drugich.
- Budowanie jednych figur z drugich.
- Obliczanie obwodu dowolnej figury geometrycznej.
- Obliczanie obwodu prostokąta.
- Obliczanie obwodu kwadratu.
- Obliczanie obwodu trójkąta.
- Dostrzeganie symetrii w figurach geometrycznych.

Stosowanie matematyki w sytuacjach życiowych **Zbiory** • Kształcenie umiejętności

grupowania przedmiotów według jednej cechy, dwóch lub kilku cech.

- Tworzenie zbiorów przedmiotów zgodnie z podanym warunkiem; ustalanie warunku spełnianego przez elementy wskazanego zbioru.
- Tworzenie zbiorów liczb, np. zbiór liczb jednocyfrowych, zbiór liczb dwucyfrowych, zbiór liczb parzystych (w aktualnie realizowanym zakresie liczbowym).
- Stosowanie schematów Venna do obrazowania treści zadań tekstowych.
- Wykorzystywanie gier planszowych, szachów do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego.

Pomiary

Czas kalendarzowy • Biegłe posługiwanie się nazwami dni tygodnia; wymienianie ich we właściwej kolejności.

- Nazwy kolejnych miesięcy; rozumienie pojęć: *miesiąc, kwartał, pół roku, rok, pora roku*.
- Pisanie dat; umiejętne posługiwanie się kalendarzem; wyszukiwanie w kalendarzu wskazanych dni, świąt, rocznic.
- Wykonywanie łatwych obliczeń upływu czasu kalendarzowego.
- Odczytywanie i zapisywanie znaków rzymskich co najmniej do XII. **Czas zegarowy** • Odczytywanie wskazań zegara; określanie czasu w systemie 12- i 24-godzinny.
- Wykonywanie łatwych obliczeń upływu czasu odmierzanego zegarem.
- Wprowadzenie pojęcia *sekunda*.
- Zamiana godzin na minuty, minut na sekundy i odwrotnie. **Długość** • Mierzenie długości, szerokości, wysokości różnych przedmiotów za pomocą linijki, metra krawieckiego, stolarskiego.
- Stosowanie jednostek miary długości: *metr, centymetr, milimetr*.
- Wprowadzenie pojęcia *kilometr*.
- Rozwiązywanie zadań tekstowych na obliczanie długości, odległości.

Masa

- Ważenie przedmiotów.
- Wprowadzenie pojęcia *gram*.
- Wykonywanie obliczeń, w których występują jednostki masy: *kilogram, dekagram, gram*.
- Wprowadzenie pojęcia *tona*. **Pojemność**
- Rozumienie pojęć: *litr, pół litra, ćwierć litra*.
- Odmierzanie płynów w wyróżnionych jednostkach. **Temperatura**
- Odczytywanie wskazań termometru.
- Obliczanie różnicy temperatur. **Obliczenia pieniężne**
- Znajomość nominałów polskich banknotów oraz monet.

- Zamiana złotych na grosze i odwrotnie.
- Rozumienie siły nabywczej poszczególnych monet i banknotów.
- Rozwiązywanie zadań na obliczenia pieniężne.

W wyniku edukacji matematycznej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia stosunków przestrzennych i cech wielkościowych. Uczeń:

- 1) określa i prezentuje wzajemne położenie przedmiotów na płaszczyźnie i w przestrzeni; określa i prezentuje kierunek ruchu przedmiotów oraz osób; określa położenie przedmiotu na prawo / na lewo od osoby widzianej z przodu (także przedstawionej na fotografii czy obrazku);
- 2) porównuje przedmioty pod względem wyróżnionej cechy wielkościowej np. długości czy masy; dokonuje klasyfikacji przedmiotów;
- 3) posługuje się pojęciami: *pion, poziom, skos*.

2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia liczb i ich własności. Uczeń:

- 1) liczy (w przód i wstecz) od podanej liczby po 1, po 2, po 10 itp.;
- 2) odczytuje i zapisuje za pomocą cyfr, liczby od zera do tysiąca oraz wybrane liczby do miliona (np. 1 500, 10 000, 800 000);
- 3) wyjaśnia znaczenie cyfr w zapisie liczby; wskazuje jedności, dziesiątki, setki itd., określa kolejność, posługując się liczbą porządkową;
- 4) porównuje liczby; porządkuje liczby od najmniejszej do największej i odwrotnie; rozumie sformułowania typu: *liczba o 7 większa, liczba o 10 mniejsza*; stosuje znaki: $<$, $=$, $>$.

3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się liczbami. Uczeń:

- 1) wyjaśnia istotę działań matematycznych – dodawania, odejmowania, mnożenia, dzielenia oraz związki między nimi; korzysta intuicyjnie z własności działań;
- 2) dodaje do podanej liczby w pamięci i od podanej liczby odejmuje w pamięci: liczbę jednocyfrową, liczbę 10, liczbę 100 oraz wielokrotności 10 i 100 (w prostszych przykładach);
- 3) mnoży i dzieli w pamięci w zakresie tabliczki mnożenia; mnoży w pamięci przez 10 liczby mniejsze od 20; rozwiązuje równania z niewiadomą zapisaną w postaci okienka (uzupełnia okienko); stosuje własne strategie, wykonując obliczenia; posługuje się znakiem równości i znakami czterech podstawowych działań;
- 4) dodaje i odejmuje liczby dwucyfrowe, zapisując w razie potrzeby częściowe wyniki działań lub, wykonując działania w pamięci, od razu podaje wynik; oblicza sumy i różnice większych liczb w prostych przykładach typu: $250 + 50$, $180 - 30$; mnoży liczby dwucyfrowe przez 2, zapisując, jeśli ma taką potrzebę, częściowe wyniki działań; podczas obliczeń stosuje własne strategie.

4. Osiągnięcia w zakresie czytania tekstów matematycznych. Uczeń:

- 1) analizuje i rozwiązuje zadania tekstowe proste i wybrane złożone; dostrzega problem matematyczny oraz tworzy własną strategię jego rozwiązania, odpowiednią do warunków zadania; opisuje rozwiązanie za pomocą działań, równości z okienkiem, rysunku lub w inny wybrany przez siebie sposób;
- 2) układa zadania i je rozwiązuje, tworzy łamigłówki matematyczne, wykorzystuje w tym procesie własną aktywność artystyczną, techniczną, konstrukcyjną; wybrane działania realizuje za pomocą prostych aplikacji komputerowych.

5. Osiągnięcia w zakresie rozumienia pojęć geometrycznych. Uczeń:

- 1) rozpoznaje – w naturalnym otoczeniu (w tym na ścianach figur przestrzennych) i na rysunkach – figury geometryczne: prostokąt, kwadrat, trójkąt, koło; wyodrębnia te figury spośród innych figur; kreśli przy linijce odcinki i łamane; rysuje odręcznie prostokąty (w tym kwadraty), wykorzystując sieć kwadratową;
- 2) mierzy długości odcinków, boków figur geometrycznych itp.; podaje wynik pomiaru, posługując się jednostkami długości: *centymetr, metr, milimetr*; wyjaśnia związki między jednostkami długości; posługuje się wyrażeniami dwumianowanymi; wyjaśnia pojęcie *kilometr*;
- 3) mierzy obwody różnych figur za pomocą narzędzi pomiarowych, także w kontekstach z życia codziennego; oblicza obwód trójkąta i prostokąta (w tym także kwadratu) o danych bokach;
- 4) dostrzega symetrię w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka obecnych w otoczeniu dziecka.

6. Osiągnięcia w zakresie stosowania matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji. Uczeń:

- 1) klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy; dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka, obecnych w środowisku dziecka;

- 2) dzieli na dwie i cztery równe części, np. kartkę papieru, czekoladę; używa pojęć: *połowa, dwa i pół, cztery równe części, czwarta część* lub *ćwierć*;
- 3) wykonuje obliczenia pieniężne; zamienia złote na grosze i odwrotnie, rozróżnia nominały na monetach i banknotach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej;
- 4) odczytuje godziny na zegarze ze wskazówkami oraz elektronicznym (wyświetlającym cyfry w systemie 24-godzinnym); wykonuje proste obliczenia dotyczące czasu; posługuje się jednostkami czasu: *dość, godzina, minuta, sekunda*; posługuje się stoperem, aplikacjami telefonu, tabletu, komputera; zapisuje daty np. swojego urodzenia lub datę bieżącą; posługuje się kalendarzem; odczytuje oraz zapisuje znaki rzymskie co najmniej do XII;
- 5) mierzy temperaturę za pomocą termometru oraz odczytuje ją;
- 6) dokonuje obliczeń szacunkowych w różnych sytuacjach życiowych;
- 7) waży; używa określeń: *kilogram, dekagram, gram, tona*; zna zależności między tymi jednostkami; odmierza płyny; używa określeń: *litr, pół litra, ćwierć litra*;
- 8) wykorzystuje warcaby, szachy i inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad itd.; przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne;
- 9) wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów, działań twórczych i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się.

EDUKACJA SPOŁECZNA

Rozumienie środowiska społecznego

Dziecko jako jednostka społeczna •

Dostrzeganie swojej indywidualności w sferze:

- fizycznej – podawanie nazw części ciała, narządów wewnętrznych i określanie ich funkcji; odkrywanie możliwości poszczególnych części swojego ciała (np. *Szybko biegam, Moje ręce są silne*);
 - zmysłowej – określanie roli poszczególnych zmysłów w poznawaniu świata: oko – kolory; ucho – dźwięki, nos – zapachy, ręka – dotyk, język – smak; porównywanie sprawności swoich zmysłów ze sprawnością zmysłów innych dzieci; ćwiczenie doskonałości zmysłów;
 - emocjonalnej – rozpoznawanie i nazywanie różnych emocji; wyrażanie własnych stanów emocjonalnych w formach werbalnych i niewerbalnych; zdobywanie umiejętności hamowania emocji negatywnych, zachowań agresywnych; podejmowanie próby negocjowania w sytuacjach konfliktowych;
 - intelektualnej – nabywanie umiejętności śledzenia swoich myśli; przełamywania stereotypów myślenia; wymyślanie nowych rzeczy.
- Poczucie własnej wartości – dostrzeganie przez dziecko, w czym jest dobre, w czym najlepsze; dostrzeganie sytuacji, w których jest ważne i potrzebne; okazywanie dumy z siebie i swoich czynów, ale nie zarozumiałości. **Dziecko jako członek rodziny •** Identyfikowanie się z rodziną i jej tradycjami:
- próba wykonania drzewa genealogicznego swojej rodziny; poznawanie jej historii; określanie przydatności zawodów wykonywanych przez członków rodziny; poznawanie rodzinnych tradycji; chętnie uczestniczenie w uroczystościach rodzinnych;
 - kontynuowanie rodzinnych zainteresowań.
- Tworzenie życzliwych więzi rodzinnych:
- okazywanie przywiązania do rodziny, szacunku do rodziców i dziadków; wczuwanie się w ich stany emocjonalne; interesowanie się ich radościami, troskami i kłopotami;
 - opiekowanie się młodszym rodzeństwem, chorymi i starszymi członkami rodziny; zgodne użytkowanie wspólnych zabawek i innych przedmiotów;
 - umiejętne godzenie własnych potrzeb z potrzebami pozostałych członków rodziny;
 - respektowanie zasad i umów obowiązujących w rodzinie;
 - rozmawianie z domownikami o problemach swoich i problemach innych domowników; umiejętność podejmowania decyzji korzystnych dla wszystkich członków rodziny;
 - komunikowanie się z członkami rodziny za pomocą nowych technologii.

- Podejmowanie i wypełnianie obowiązków domowych:
 - wywiązywanie się ze stałych obowiązków domowych bez przypominania o ich wykonaniu;
 - utrzymywanie w porządku swojego pokoju i swoich rzeczy; wspólne troszczenie się o estetykę mieszkania i otoczenia; – umiejętne gospodarowanie czasem tak, by było w nim miejsce na zabawę, pracę i odpoczynek.

Dziecko jako członek społeczności szkolnej

- Dziecko jako uczeń:
 - systematyczne poznawanie praw i obowiązków ucznia; pomaganie nauczycielowi w przygotowaniu pomocy dydaktycznych; sumienne pełnienie dyżurów w klasie; poszanowanie podręczników, przyborów szkolnych, sumienne wykonywanie powierzonych zadań edukacyjnych i organizacyjnych; odpowiednie zachowywanie się w klasie, w szatni, szkolnej świetlicy, bibliotece itp.
 - rozbudzanie ciekawości poznawczej i cierpliwości w dochodzeniu do wiedzy;
 - traktowanie nauki szkolnej nie tylko jako obowiązku, ale także jako przyjemności;
 - poznawanie, jak uczą się dzieci w innych krajach, w szczególności w kraju nauczanego języka; – zdobywanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji; – uczenie się właściwej reakcji emocjonalnej na sukces lub porażkę.
- Dziecko jako członek społeczności klasowej:
 - utrzymywanie serdecznych stosunków z innymi dziećmi w klasie; okazywanie sobie życzliwości; zaprzyjaźnianie się;
 - stosowanie zwrotów grzecznościowych (*przepraszam, proszę, dziękuję*) w kontaktach z uczniami;
 - sprawianie radości koleżankom i kolegom, składanie im życzeń imieninowych, wykonanych osobiście upominków;
 - opiekowanie się dziećmi potrzebującymi pomocy; pamiętanie o chorym koleźce lub chorej koleżance;
 - unikanie krzyku, kłótni i innych zachowań agresywnych w kontaktach z dziećmi; – poszanowanie cudzej własności i wytworów pracy koleżanek i kolegów; – komunikowanie się z innymi dziećmi za pomocą nowych technologii.

Orientacja w czasie historycznym Wiedza o

kraju ojczystym

- Poznawanie historii swojego miasta, regionu i związanych z nią legend.
- Zdobywanie wiedzy o ważnych dla Polski wydarzeniach historycznych; uczestniczenie w obchodach ich rocznic.
- Poznawanie ciekawych i ważnych ludzi dla kraju i regionu.
- Rozumienie ważności kontaktów sąsiedzkich.
- Rozumienie doniosłości świąt państwowych (ogłoszenie Konstytucji 3 maja, odzyskanie niepodległości 11 listopada).
- Poznawanie sławnych Polaków.
- Uczestniczenie w uroczystościach mających związek ze świętami narodowymi oraz ważnymi rocznicami historycznymi.

W wyniku edukacji społecznej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska społecznego. Uczeń:

- 1) identyfikuje się z grupą społeczną, do której należy: rodzina, klasa w szkole, drużyna sportowa, społeczność lokalna, naród; respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach;
- 2) wyjaśnia, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki, wymienia własne prawa i obowiązki, przestrzega ich i stosuje je w codziennym życiu;
- 3) przyjmuje konsekwencje swojego uczestnictwa w grupie i własnego w niej postępowania w odniesieniu do przyjętych norm i zasad;
- 4) ocenia swoje postępowanie i innych osób, odnosząc się do poznanych wartości, takich jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przepraszanie, uznanie, uczciwość, wdzięczność oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne;
- 5) przedstawia siebie i grupę, do której należy, zapisuje swój adres, adres szkoły, zawód i miejsce pracy rodziców; posługuje się danymi osobistymi wyłącznie w sytuacjach bezpiecznych dla siebie i reprezentowanych osób; jest powściągliwy w używaniu takich danych w sytuacjach nowych i wirtualnych;
- 6) rozpoznaje i nazywa wybrane grupy społeczne, do których nie należy, a które wzbudzają jego zainteresowanie, np. drużyny i kluby sportowe, zespoły artystyczne, a także inne narodowości;

- 7) opowiada ciekawostki historyczne dotyczące regionu, kraju, wyróżniając w nich postaci fikcyjne i realne;
- 8) stosuje pojęcia: *porozumienie, umowa*; uczestniczy w wyborach samorządu uczniowskiego w klasie, w szkole; wymienia przykłady powstałych w efekcie porozumień i umów grup społecznych np. stowarzyszenia pomocy chorym i niepełnosprawnym dzieciom, organizacje ekologiczne, a także stowarzyszenia dużych grup społecznych, jak miasta i państwa czy Unia Europejska;
- 9) szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych i narodów, przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi np. dotyczące świąt w różnych regionach Polski, a także w różnych krajach;
- 10) wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu i komunikuje się za pomocą nowych technologii. **2. Osiągnięcia w zakresie orientacji w czasie historycznym. Uczeń:**
 - 1) opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego, wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych, przedstawia wybrane legendy dotyczące regionu, w którym mieszka lub inne;
 - 2) rozpoznaje: godło, barwy, hymn narodowy, mundur wojskowy, wybrane stroje ludowe np. związane z regionem Polski, w którym mieszka;
 - 3) uczestniczy w świątach narodowych i innych ważnych dniach pamięci narodowej; wykonuje kokardę narodową, biało-czerwony proporczyk; zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp.;
 - 4) rozpoznaje i nazywa patrona szkoły, miejscowości, w której mieszka, wyjaśnia pojęcie „patron”, wymienia imiona i nazwiska np. pierwszego władcy i króla Polski, obecnego prezydenta Polski, wymienia nazwę pierwszej stolicy Polski;
 - 5) wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich;
 - 6) opisuje znaczenie dorobku minionych epok w życiu człowieka, jest świadomy, że stosuje w swej aktywności ten dorobek, np. cyfry arabskie i rzymskie, papier, mydło, instrumenty muzyczne;
 - 7) opowiada historię własnej rodziny, przedstawia wybrane postacie i prezentuje informacje o wielkich Polakach: królowa Jadwiga, król Stefan Batory, astronom Mikołaj Kopernik, noblistka Maria Skłodowska-Curie, alpinistka Wanda Rutkiewicz, papież Jan Paweł II, nauczycielka – cichociemna gen. Elżbieta Zawacka „Zo”.

EDUKACJA PRZYRODNICZA

Rozumienie środowiska przyrodniczego

Jesień • W klasowym kątku

przyrody:

- opiekowanie się hodowanymi roślinami i zwierzętami; zbieranie nowych okazów przyrody ożywionej;
- kolekcjonowanie różnego rodzaju skał (wapień, marmur, granit, piaskowiec) i poznawanie ich praktycznego zastosowania; poznawanie surowców mineralnych (sól kamienna, węgiel kamienny, ruda żelaza) charakterystycznych dla zamieszkiwanego regionu; podawanie nazw i określanie ich właściwości;
- doświadczenia związane ze zmianami stanu skupienia wody; filtrowanie wody; – prowadzenie kalendarza pogody.
- W ogrodzie:
 - zbieranie warzyw; wyróżnianie ich części jadalnych; wartości odżywcze warzyw; surówki; różne sposoby przechowywania warzyw (suszenie, kiszenie, zamrażanie, przesypanie piaskiem), przetwory (soki, sałatki, przeciery); – budowa rośliny: korzeń, liście, łodyga, kwiat, owoce.
- W sadzie:
 - sposoby zbierania i przechowywania owoców; higiena spożywania owoców; wartości odżywcze; sałatki owocowe; przetwory (kompoty, dżemy, soki); rola witamin w rozwoju organizmu.
- W lesie:
 - trzy warstwy roślinności w lesie: runo (mchy, paprocie, borówki, jagody, grzyby), podszyt (krzewy i młode drzewa), drzewa wysokie;
 - zbieranie grzybów;
 - ptaki leśne: dzięcioł, kukułka; odlot ptaków na zimę;
 - zwierzęta roślinożerne, np. zając, ślimak, wiewiórka, sarna; zwierzęta mięsożerne, np. jeź, kuna, wilk; łańcuch pokarmowy w przyrodzie;
 - znaczenie lasu dla ludzi i zwierząt; kultura zachowania się w lesie; ochrona lasów.

- Na polu:
 - zbieranie plonów: zbóż, ziemniaków, buraków cukrowych;
 - jesienna orka i siew zbóż ozimych;
 - rodzaje zbóż: żyto, pszenica, jęczmień, owies; roz poznawanie ich po kłosach i ziarnach; znaczenie dla człowieka (mąka, kasza, płatki owsiane) i zwierząt hodowlanych (pasza); historia chleba; zboża innych kontynentów (np. ryż, proso); przygotowanie müsli;
 - rośliny oleiste: słonecznik, rzepak, mak, dynia, soja;
 - rośliny okopowe: ziemniak, burak (ćwikłowy, cukrowy, pastewny), marchew, rzepa; – jesienna orka i siew zbóż ozimych; nazwy maszyn i narzędzi rolniczych. **Zima** • W klasowym kąciku przyrody:
 - systematyczna opieka nad uprawami i hodowlami;
 - doświadczenie z zamarzaniem wody w butelce (woda zamarzając, powiększa swoją objętość).
- W parku lub w lesie:
 - odpoczynek przyrody; znaczenie pokrywy śnieżnej dla roślin i zwierząt; zmiany w wyglądzie zwierząt (gęstnienie sierści, zmiana koloru sierści);
 - konieczność dokarmiania zwierząt, poznawanie zwierząt chronionych;
 - systematyczne dokarmianie ptaków owocami zebranymi jesienią; rozpoznawanie ptaków gromadzących się w miejscu dokarmiania (sikora, wróbel, kruk, sroka, wrona, gil).
- W gospodarstwie domowym – zwierzęta gospodarskie i ich znaczenie dla człowieka.
- W ogrodzie zoologicznym – poznawanie wybranych zwierząt egzotycznych (nazwa, charakterystyczny wygląd, sposób poruszania się i odżywiania, cechy ich prawdziwego środowiska).
- W palmiarni – poznawanie wybranych roślin egzotycznych (ich naturalne środowisko; rozpoznawanie i wymienianie nazw wybranych owoców egzotycznych). **Wiosna** • W klasowym kąciku przyrody:
 - hodowanie roślin cebulowych (cebula, tulipan, hiacynt, żonkil itp.);
 - badanie własności gliny i piasku;
 - doświadczenia na zrozumienie trzech stanów skupienia wody oraz zachowania się niektórych przedmiotów i substancji w wodzie (np. tonięcie – pływanie po powierzchni; rozpuszczanie się soli, cukru, ale nie piasku).
- W ogrodzie:
 - rozróżnianie chwastów np.: oset, pokrzywa, perz, skrzyp, komosa, rdest, tasznik, gwiazdnica;
 - rozpoznawanie i podawanie nazw roślin kwitnących wiosną (krokus, bratek, żonkil, narcyz, tulipan, szafirek, hiacynt itp.); poznawanie roślin chronionych;
 - obserwowanie wyglądu i zachowania takich zwierząt, jak: mrówka, dżdżownica, pszczoła, osa, trzmiel, motyl.
- W sadzie:
 - prace pielęgnacyjne w sadzie: bielenie i przycinanie drzew;
 - budowa kwiatu: kielich, płatki korony, słupek i pręciki; powstawanie owoców, rola owadów w zapylaniu kwiatów.
- W parku lub w lesie:
 - powrót ptaków, zakładanie gniazd, opieka nad pisklętami; –
 - znaczenie lasu dla ludzi i zwierząt; dbanie o czystość lasów; –
 - zasady zachowania się w lesie.
- Na łące:
 - rozpoznawanie ziół leczniczych: mięta, rumianek, dziurawiec, babka itp.;
 - zwierzęta spotykane na łące: zając, mysz, liczne owady, niektóre ptaki;
 - łąka jako miejsce pożywienia dla roślinożernych zwierząt hodowlanych: krowy, kozy, owcy, konia.
- Na polu:
 - prace polowe: orka, siew zbóż, sadzenie ziemniaków; –
 - przyłot skowronków.
- W zbiorniku wodnym:
 - warunki życia w wodzie (jezioro, rzeka, morze) – temperatura, dostęp światła, zawartość tlenu;
 - rośliny ziemnowodne (trzcina, pałka, sit), pływające (rzęsa, grzybień biały, grązel żółty) i podwodne (moczarka, rogatek);
 - zwierzęta wodne: ryby; przystosowanie do życia w wodzie; rozpoznawanie i podawanie nazw kilku ryb słodkowodnych (np. karp, sum, płoć, szczupak, leszcz, okoń) oraz morskich (śledź, dorsz, flądra);

- zwierzęta wodno-łądowe: żaba i jej rozwój od kijanki do żaby; bobry – budowanie żeremi; ptaki: dzika kaczka, łabędź; owady: nartnik, ważka, jętką.

Funkcje życiowe człowieka – ochrona zdrowia, bezpieczeństwo i odpoczynek **Dbanie o zdrowie i schludny wygląd**

- Odżywianie – rozumienie wyrażenia *zdrowa żywność*; ćwiczenie umiejętności estetycznego przygotowania miejsca do spożywania pokarmów (nakrywanie stołu); umiejętność kulturalnego zachowywania się podczas posiłków.
- Higiena osobista – rozumienie znaczenia zabiegów higienicznych dla zdrowia; świadome stosowanie zasad higieny osobistej i zwracanie uwagi na czystość osobistą i schludny wygląd; dbanie o porządek wokół siebie.
- Właściwe posługiwanie się numerami telefonów alarmowych i formułowanie wezwania o pomoc.
- Ubieranie się stosownie do pogody; wykorzystywanie internetu do sprawdzania prognozy pogody. **Bezpieczne**

posługiwanie się prostymi narzędziami

- Zdobywanie wprawy w posługiwaniu się narzędziami poznanymi w poprzednich latach edukacji oraz takimi jak imadło, wkrętak, pilnik, młotek.
- Poznawanie i doskonalenie sposobów łączenia materiałów:
 - rozłączne: wiązanie, spinanie na zatrzaski, spinanie spinaczem biurowym, zaginanie kartonu; – nierozłączne: zszywanie, sklejanie, zbijanie.
- Dbanie o czystość narzędzi i właściwą ich konserwację.
- Zapoznanie z podstawowymi sposobami udzielania pomocy podczas drobnych skaleczeń. **Bezpieczne korzystanie z**

domowych urządzeń technicznych

- Zdobywanie umiejętności posługiwania się urządzeniami domowymi: radio, telewizor, magnetofon, domofon, telefon, odkurzacz, mikser, sokowirówka, kuchenka gazowa.
- Dostrzeganie zagrożeń wynikających z niewłaściwego korzystania z urządzeń technicznych, szczególnie elektrycznych i gazowych.
- Bezwzględne przestrzeganie zasad bezpieczeństwa obowiązujących w klasie i w szkole; przestrzeganie zakazu prowokowania sytuacji zagrażających bezpieczeństwu; sukcesywne poznawanie zasad ruchu drogowego dla pieszych i przestrzeganie ich; zachowanie ostrożności w kontaktach z obcymi osobami; zdawanie sobie sprawy z niebezpieczeństw wynikających z zabawy zapalnikami; obsługiwanie urządzeń technicznych tylko w obecności dorosłych; informowanie dorosłych o zauważonym niebezpieczeństwie; zapamiętanie numerów telefonów: 997 – policja, 998 – straż pożarna, 999 – pogotowie ratunkowe.
- Świadomość, iż nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka.
- Świadomość pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka. **Odpoczynek**
- Rozumienie znaczenia ruchu w rozwoju swojego organizmu; uprawianie wybranych sportów letnich i zimowych, np. jazda na sankach, łyżwach, deskorolce, rowerze, gra w piłkę.
- Rozumienie potrzeby odpowiedniej ilości snu.
- Realizowanie swoich zainteresowań i pasji.
- Zachowanie odpowiedniej postawy podczas oglądania programów telewizyjnych i zabawy z komputerem.

Rozumienie przestrzeni geograficznej

Poznawanie swojej miejscowości, swojego regionu i kraju

- Przyswajanie wiedzy o położeniu i warunkach naturalnych swojej miejscowości i okolicy.
- Zapoznanie z charakterystycznymi formami terenu i przyrody występujących w najbliższej okolicy.
- Wskazywanie ciekawych obiektów, zabytków, rezerwatów przyrody, skansenów znajdujących się w najbliższej okolicy i podejmowanie próby opowiadania o nich.
- Wskazywanie na mapie Europy naszego kraju, jego stolicy, większych miast i rzek.
- Wymienianie charakterystycznych elementów typowych krajobrazów Polski (nadmorskiego, nizinnego, górskiego).
- Poznawanie krajobrazów i ojczystego folkloru poprzez rozmowy z rodzicami, dziadkami, wycieczki, oglądanie filmów, albumów i zdjęć.

- Zaznajamianie się z roślinami i zwierzętami typowymi dla wybranych regionów Polski.
- Poznawanie zawodów wykonywanych najczęściej przez mieszkańców swojego regionu.
- Zdobywanie wprawy w czytaniu prostych planów, wskazywaniu głównych kierunków geograficznych oraz w czytaniu mapy fizycznej.
- Wyznaczanie tras przejazdu (rowerem, samochodem) poprzez wpisywanie poprawnego adresu w mapach udostępnianych w internecie.
- Dbanie o estetykę otoczenia; podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska; poznawanie roślin i zwierząt chronionych.
- Znajomość dziedzin życia, w których Polska odnosi sukcesy lub z których słynie. **Obserwowanie zjawisk atmosferycznych**

- Jesień
 - temperatura – obserwacja skutków ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi – związek z cyklem dobowym i rocznym (pozornej wędrówki Słońca po niebie), odczytywanie temperatury z termometru;
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru; proste przyrządy do obserwacji kierunku i siły wiatru (wiatraczek, balonik, latawiec); szkody wyrządzane przez silny wiatr (łamanie drzew, zrywanie dachów); pożyteczna praca wiatru: rozsiewanie nasion, przemieszczanie chmur, osuszanie mokrej ziemi; poruszanie żagliówek, balonów itp.;
 - opady – deszcz, ulewa, powódź; występowanie takich zjawisk, jak: mgły, mżawki, jesienne szarugi, nocne przymrozki.
- Zima
 - temperatura – odczytywanie wskazań termometru zaokiennego;
 - wiatr – obserwacja kierunku i siły wiatru;
 - opady – śnieg, śnieg z deszczem, grad i związane z nimi zjawiska.
- Wiosna
 - temperatura – słońce świeci dłużej i wędruje wyżej po niebie; robi się coraz cieplej; dzień wydłuża się; topnieje śnieg i lód na zbiornikach wody; robi się błoto, na rzekach spiętrza się kora lodowa; wiosenne wylewy rzek;
 - wiatr – obserwowanie kierunku i siły wiatru; wiatr ciepły, osuszający podmokłe tereny;
 - opady – deszcz, deszcz ze śniegiem; zmienność i kapryśność pogody; rodzaje wód: stojące i płynące; wykorzystywanie wody przez człowieka.

Wiedza o naszej planecie Ziemi

- Poznawanie historii świata, np. epoki dinozaurów, ludzi pierwotnych, od piramid aż do lotów kosmicznych.
- Dostrzeganie wspólnych cech ludzi żyjących na naszej planecie: mają te same części ciała, odczuwają takie same potrzeby, przeżywają takie same uczucia; w wielu losowych sytuacjach reagują tak samo; w podobny sposób wykonują swoje ulubione zajęcia.
- Dostrzeganie cech różniących ludzi; tolerowanie ludzi mimo różnic; reagowanie na krzywdę drugiego człowieka.
- Uświadamianie zagrożeń ze strony człowieka dla świata przyrody; rozumienie konieczności ochrony środowiska naturalnego; oszczędzania wody, elektryczności; zbierania surowców wtórnych; segregowanie odpadów; czynny udział w akcji „Sprzątanie Ziemi” i w obchodach „Święta Ziemi”.
- Poznawanie produktów niszczących warstwę ozonową; staranie się, aby ich nie nadużywać.

W wyniku edukacji przyrodniczej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska przyrodniczego. Uczeń:
 - 1) rozpoznaje w swoim otoczeniu popularne gatunki roślin i zwierząt, w tym zwierząt hodowlanych, a także gatunkiobjęte ochroną;
 - 2) rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów, takich jak: łąka, jezioro, rzeka, morze, pole, staw, las, las gospodarczy; określa składowe i funkcje ekosystemu na wybranym przykładzie, np. las, warstwy lasu, polany, torfowiska, martwe drzewo w lesie;
 - 3) rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka się w polskim środowisku przyrodniczym;
 - 4) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia;

- 5) prowadzi proste hodowle roślin, przedstawia zasady opieki nad zwierzętami, domowymi, hodowanymi i innymi;
 - 6) planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego;
 - 7) chroni przyrodę, wskazuje wybrane miejsca ochrony przyrody oraz parki narodowe, pomniki przyrody w najbliższym otoczeniu – miejscowości, regionie;
 - 8) segreguje odpady i ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania.
- 2. Osiągnięcia w zakresie funkcji życiowych człowieka, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku. Uczeń:**
- 1) przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów ludzi znanych z miejscem zamieszkania oraz zawodów użyteczności publicznej: nauczyciel, żołnierz, policjant, strażak, lekarz, pielęgniarz czy leśnik, a ponadto rozumie istotę pracy w służbach mundurowych i medycznych;
 - 2) posługuje się numerami telefonów alarmowych, formułuje komunikat – wezwanie o pomoc: policji, pogotowia ratunkowego, straży pożarnej;
 - 3) posługuje się danymi osobowymi w kontakcie ze służbami mundurowymi i medycznymi, w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia;
 - 4) dba o higienę oraz estetykę własną i otoczenia;
 - 5) reaguje stosownym zachowaniem w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, zdrowia jego lub innej osoby;
 - 6) wymienia wartości odżywcze produktów żywnościowych; ma świadomość znaczenia odpowiedniej diety dla utrzymania zdrowia, ogranicza spożywanie posiłków o niskich wartościach odżywczych i niezdrowych, zachowuje umiar w spożywaniu produktów słodzonych, zna konsekwencje zjadania ich w nadmiarze;
 - 7) przygotowuje posiłki służące utrzymaniu zdrowia;
 - 8) ubiera się odpowiednio do stanu pogody, poszukuje informacji na temat pogody, wykorzystując np. internet;
 - 9) rozróżnia podstawowe znaki drogowe, stosuje przepisy bezpieczeństwa w ruchu drogowym i miejscach publicznych; przestrzega zasad zachowania się w środkach publicznego transportu zbiorowego;
 - 10) stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole, odnajduje drogę ewakuacyjną, rozpoznaje znaki i symbole informujące o różnych rodzajach niebezpieczeństw oraz zachowuje się zgodnie z informacją w nich zawartą; stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku;
 - 11) ma świadomość istnienia zagrożeń ze środowiska naturalnego, np. nagła zmiana pogody, huragan, ulewne deszcze, burza, susza oraz ich następstwa: powódź, pożar, piorun; określa odpowiednie sposoby zachowania się człowieka w takich sytuacjach;
 - 12) ma świadomość obecności nieprawdziwych informacji, np. w przestrzeni wirtualnej, publicznej; sprawdza informacje, zadając pytania nauczycielowi, rodzicom, policjantowi;
 - 13) stosuje zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń cyfrowych, rozumie i respektuje ograniczenia związane z czasem pracy z takimi urządzeniami, oraz stosuje zasady netykiety;
 - 14) ma świadomość, iż nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka; 15) ma świadomość pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka.
- 3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia przestrzeni geograficznej. Uczeń:**
- 1) określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy, opisuje charakterystyczne formy terenu, składniki przyrody, charakterystyczne miejsca, np. miejsca pamięci narodowej, najważniejsze zakłady pracy, w tym ważniejsze przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, interesujące zabytki, pomniki, tereny rekreacyjne, parki krajobrazowe, parki narodowe;
 - 2) wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, główne miasta, rzeki, nazwy krain geograficznych;
 - 3) czyta proste plany, wskazuje kierunki główne na mapie, odczytuje podstawowe znaki kartograficzne map, z których korzysta; za pomocą komputera, wpisując poprawnie adres, wyznacza np. trasę przejazdu rowerem;
 - 4) wymienia nazwę stolicy Polski i charakterystyczne obiekty, wyjaśnia znaczenie stolicy dla całego kraju, wskazuje na mapie jej położenie;
 - 5) przedstawia charakterystyczne dla Polski dyscypliny sportowe, gospodarcze lub inne np. artystyczną działalność człowieka, w której Polska odnosi sukcesy lub z niej słynie;
 - 6) wyznacza kierunki główne w terenie na podstawie cienia, określa, z którego kierunku wieje wiatr, rozpoznaje charakterystyczne rodzaje opadów;
 - 7) przedstawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym.

EDUKACJA PLASTYCZNA

Percepcja sztuki – odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie informacji

- Dostrzeganie kształtów takich jak w klasach poprzednich, ale w bardziej złożonych formach (w obrębie kształtów złożonych z 2 lub 3 figur); podobieństwa i różnice kształtów.
- Dostrzeganie możliwości wyrazowych różnych faktur.
- Dopasowywanie wielkości do potrzeb tworzonego dzieła, np. *ten element jest za długi, należy go skrócić*; ocenianie rozmiarów i funkcji przedmiotów; wyróżnianie i ocenianie wielkości i proporcji części składowych.
- Usytuowanie w przestrzeni: jak w klasach poprzednich, ale w odniesieniu do większej liczby części składowych; określanie wyglądu i zmienności położenia ciała ludzkiego podczas wykonywania pracy.
- Oddalenie: dalej niż pierwszy, ale bliżej niż trzeci element; oddalenie a wielkość i proporcja.
- Określanie możliwości wyrazowej barw; dostrzeganie różnic walorowych w zakresie jednej barwy, np. czerwonej; barwy podstawowe i pochodne, np. niebieska i czerwona daje fioletową; niebieska i żółta daje zieloną, czerwona i żółta daje pomarańczową.
- Rytm: różnorodność i złożoność układów rytmicznych.
- Dostrzeganie wyżej wymienionych obiektów obserwacji w przedmiotach, postaciach ludzi i zwierząt, w wytworach sztuki ludowej (tkaniny, koronki, makaty, kilimy itp.).
- Obserwowanie dzieła plastycznego: wyróżnianie kolorowych plam i tłumaczenie ich wpływu na całość obrazu; zakrywanie niektórych fragmentów dzieła i obserwowanie, jak zmienia się obraz; dostrzeganie kompozycji obrazu.
- Dostrzeganie i obserwowanie brył w otoczeniu.
- Poznawanie wytworów z obszaru grafiki użytkowej (liternictwo, plakat, znaczki pocztowe, stemple).

Ekspresja przez sztukę – tworzenie wypowiedzi

Rysunek

- Rysowanie ołówkiem, kredkami świecowymi, patykiem na podkładzie z klejówki; patykiem i tuszem; tuszem z lawowaniem, piórkiem, węglem, kredą.
- Rysowanie z wyobraźni, z pamięci, z pokazu; pojedynczych przedmiotów, zjawisk, zwierząt, roślin, postaci realnych i fantastycznych.
- Doskonalenie rysowania różnych linii; wyznaczanie za pomocą linii konturów przedmiotów i postaci, wyrażanie ruchu (tworzenie filmów kreskowych).
- Dostrzeganie w rysunkach wartości kontrastowej bieli i czerni: biel – czerni; dzień – noc; wesoło – smutno; dobro – zło.
- Projektowanie wzorów tapet, materiałów; wykonywanie odbitek stemplami z ziemniaka bądź stemplami gotowymi.
- Rysowanie plakatów i reklam. **Malarstwo**
- Malowanie pędzlem i farbami kryjącymi (plakatówki, tempery, farby klejowe).
- Tworzenie różnych kombinacji barw podstawowych (czerwona, żółta, niebieska) w celu odtworzenia wszystkich barw natury.
- Świadomość, co można wyrazić kolorami ciepłymi: czerwonym, żółtym, pomarańczowym (to kolory słońca), zimnymi: zielonym, niebieskim (to kolory wody).
- Malowanie krajobrazów w dni słoneczne i w dni pochmurne; próba zauważenia różnic w tych obrazach i roli światła.
- Przedstawianie określonego nastroju przez odpowiedni zestaw kolorystyczny: pogodny – deszczowy; smutny – wesoły; zima – wiosna; wiosna – jesień; opisywanie kolorami swoich wewnętrznych stanów i nastrojów.
- Wyrażanie przeżyć indywidualnych, przedstawianie wydarzeń realnych i fantastycznych z uwzględnianiem zróżnicowanego ruchu ludzi i zwierząt oraz liczniejszych ich grup; przedstawianie scen uwzględniających nastrój i stan uczuciowy, marzenia i odczucia, wyobrażenia.

Kształtowanie wytworów płaskich i przestrzennych

- Wykonywanie papierowych wycinanek i wydzieranek.
- Tworzenie metodą origami.
- Wykonywanie wytworów z materiałów przyrodniczych (kasztań, żołędzie, szyszki, patyki, trawy, jarzębina itp.).
- Lepienie z gliny, masy solnej, plasteliny, modeliny.

- Rzeźbienie w glinie, mydle, w drewnie.
- Budowanie abstrakcyjnych i funkcjonalnych form przestrzennych z materiałów różniących się wielkością, kształtem, materiałem, z którego je wykonano (pudełka kartonowe, puszki, różnego rodzaju opakowania itp.).
- Korzystanie z narzędzi multimedialnych podczas przygotowywania własnych projektów prac.

Recepcja sztuki – analiza i interpretacja wytworów kultury

- Zapoznanie z dziedzinami sztuk plastycznych, ich wykonawcami i dziełami:
 - architektura – architekt – rysunek projektu, makietą,
 - malarstwo – malarz – obraz,
 - rzeźba – rzeźbiarz – rzeźba,
 - scenografia – scenograf – rysunek projektu dekoracji sceny i kostiumu aktora, – grafika – grafik – grafika użytkowa.
- Zapoznanie z funkcją dzieł plastycznych:
 - architektura: przemysłowa, mieszkaniowa, użyteczności publicznej,
 - malarstwo: portret, krajobraz, martwa natura, scena rodzajowa, –
 - rzeźba: pomnik, medal, moneta.
- Różne działy sztuki użytkowej: tkactwo, meblarstwo, ceramika, dekoracja wnętrz.
- Zapoznanie z formami istnienia dzieła plastycznego: oryginał, kopia, reprodukcja, odbitka, miniatura.
- Symetria jednoosiowa i wieloosiowa w układzie elementów na płaszczyźnie i w przestrzeni.
- Wskazywanie miejsc prezentacji sztuk plastycznych.
- Odwiedzanie galerii i muzeów.

W wyniku edukacji plastycznej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie percepcji wizualnej, obserwacji i doświadczeń. Uczeń:

- 1) wyróżnia w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach:
 - a) kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe,
 - b) wielkości i proporcje, położenie obiektów i elementów złożonych, różnice i podobieństwa w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt,
 - c) barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę,
 - d) cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy; cechy charakterystyczne zwierząt, różnice w budowie, kształcie, ubarwieniu, sposobach poruszania się;
- 2) określa w swoim otoczeniu kompozycje obiektów i zjawisk, np. zamknięte (mozaiki na dywanie, rytmy na przedmiotach użytkowych), otwarte (chmury, papiery ozdobne, pościel, firany), kompozycje o budowie symetrycznej.

2. Osiągnięcia w zakresie działalności ekspresji twórczej. Uczeń:

- 1) rysuje kredką, kredą, ołówkiem, patykiem (płaskim i okrągłym), piórem, węglem, mazakiem;
- 2) maluje farbami, tuszami przy użyciu pędzli (płaskich, okrągłych), palców, stempli;
- 3) wydiera, wycina, składa, przylepia, wykorzystując gazetę, papier kolorowy, makulaturę, karton, ścinki tekstylne itp.;
- 4) modeluje (lepi i konstruuje) z gliny, modeliny, plasteliny, mas papierowych i innych, zarówno z materiałów naturalnych i przemysłowych;
- 5) powiela za pomocą kalki, tuszu, farby, stempla wykonanego, np. z korka i innych tworzyw, a także za pomocą prostych programów komputerowych;
- 6) wykonuje prace, modele, rekwizyty, impresje plastyczne potrzebne do aktywności artystycznej i naukowej;
- 7) wykonuje prace i impresje plastyczne jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów i zachowań (np. prezent, zaproszenie);
- 8) ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem i muzyką; korzysta z narzędzi multimedialnych;
- 9) tworzy przy użyciu prostej aplikacji komputerowej np. plakaty, ulotki i inne wytwory.

3. Osiągnięcia w zakresie recepcji sztuk plastycznych. Uczeń:

- 1) nazywa dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźbę, w tym dziedziny sztuki użytkowej np. meblarstwo, tkactwo, ceramikę, hafciarstwo, architekturę, grafikę komputerową;

- 2) rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych: pejzaż, portret, scena rodzajowa; nazywa wybrane przykłady dzieł znanych artystów: malarzy, rzeźbiarzy, architektów z regionu swego pochodzenia lub innych;
- 3) wyjaśnia pojęcia: *oryginał* czy *kopia* obrazu lub rzeźby; *miniatura* obrazu lub rzeźby; *reprodukcja* itp.; wskazuje miejsca prezentacji sztuk plastycznych.

EDUKACJA TECHNICZNA

Planowanie i organizacja pracy podczas montażu wytworów technicznych

- Sprecyzowanie zadania do wykonania.
- Przedstawienie pomysłu wykonania.
- Dobranie odpowiednich materiałów.
- Przygotowanie potrzebnych przyborów i narzędzi.
- Ustalenie kolejności wykonywanych czynności podczas tworzenia dzieła.
- Przedstawienie wykonanego dzieła i jego samoocena.

Znajomość własności różnych materiałów

Rozpoznawanie materiałów przydatnych do majsterkowania:

- przyrodniczych (trawy, liście, owoce i nasiona roślin, patyki, kamyki);
- papierniczych (papier, karton, tektura, bibuła);
- metalowych (kapsle, gwoździe, druciki, kawałki blachy);
- drewnianych (deseczki, listwy, kołki);
- włókienniczych (wełnianych, bawełnianych, jedwabnych);
- tworzyw sztucznych (wszelkich opakowań po produktach spożywczych).

Badanie własności wymienionych materiałów i określanie ich przydatności do wykonania konkretnego dzieła.

Stosowanie narzędzi i obsługa urządzeń technicznych

- Zdobywanie wprawy w posługiwaniu się narzędziami poznanymi w poprzednich latach edukacji oraz takimi, jak: wkrętak, pilnik, młotek.
- Poznawanie i doskonalenie sposobów łączenia materiałów:
 - rozłączne: wiązanie, spinanie, na zatrzaski, spinanie biurowym spinaczem, zaginanie kartonu; – nierozłączne: zszywanie, sklejanie, zbijanie.
- Dbanie o czystość narzędzi i właściwą ich konserwację.
- Stosowanie w działaniu sposobów użytkowania: materiału, narzędzi, urządzeń zgodnie z instrukcją, w tym instrukcją multimedialną.

Budzenie zainteresowania techniką

- Zapoznanie z historią wybranych wynalazków, np. od dylizansu do rakiety kosmicznej; od balii i tary do pralki automatycznej.
- Zapoznanie z rodzajami maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, samoloty, helikoptery, statki, łodzie), wytwórczych (narzędzia i przyrządy), informatycznych (telefon, komputer).
- Zapoznanie z rodzajami budowni: domy mieszkalne, fabryki, biurowce, wieże itp.
- Poznawanie zawodów związanych z techniką.

W wyniku edukacji technicznej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie organizacji pracy. Uczeń:

- 1) planuje i realizuje własne projekty / prace; realizując te prace / projekty współdziała w grupie;
- 2) wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji miejsca pracy ze względów bezpieczeństwa;

- 3) ocenia projekty / prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencję, gospodarność, oszczędność, umiar w odniesieniu do korzystania z czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń;
 - 4) organizuje pracę, wykorzystuje urządzenia techniczne i technologie; zwraca uwagę na zdrowie i zachowanie bezpieczeństwa z uwzględnieniem selekcji informacji, wykonywania czynności użytecznych lub potrzebnych.
- 2. Osiągnięcia w zakresie znajomości informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania. Uczeń:**
- 1) odczytuje podstawowe informacje techniczne i stosuje w działaniu sposoby użytkowania: materiału, narzędzi, urządzenia zgodnie z instrukcją, w tym multimedialną;
 - 2) wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne:
 - a) z zastosowaniem połączeń nierozłącznych: sklekanie klejem, wiązanie, szycie lub zszywanie zszywkami, sklekanie taśmą itp.,
 - b) używając połączeń rozłącznych: spinanie spinaczami biurowymi, wiązanie sznurkiem lub wstążką ozdobną,
 - c) bez użycia kleju, taśm, zszywek np. wybrane modele technik origami, modele kartonowe nacinane,
 - d) z wykorzystaniem prądu elektrycznego: lampion, dekoracja świąteczna;
 - 3) stosuje poznaną technologię podczas wykonywania przedmiotów użytkowych lub montowania wybranych modeli urządzeń technicznych;
 - 4) wykonuje przedmiot / model / pracę według własnego planu i opracowanego sposobu działania.
- 3. Osiągnięcia w zakresie stosowania narzędzi i obsługi urządzeń technicznych. Uczeń:**
- 1) wyjaśnia działanie i funkcję narzędzi i urządzeń wykorzystywanych w gospodarstwie domowym i w szkole;
 - 2) posługuje się bezpiecznie prostymi narzędziami pomiarowymi, urządzeniami z gospodarstwa domowego, a także urządzeniami dostępnymi w szkole.

EDuKACJA muZYCZnA

Percepcja muzyki – słuchanie Percepcja elementów muzyki

- Rozpoznawanie głosów ludzkich: sopran, bas, alt, tenor.
- Rozpoznawanie dźwięków poznanych wcześniej i nowych instrumentów (trąbka, flet, gitara).
- Rozpoznawanie w melodii powtórzeń, kontrastów. **Percepcja utworów muzycznych**
- Słuchanie muzyki instrumentalnej na żywo – utworów śpiewanych i granych przez nauczyciela.
- Obserwowanie w utworach wokalnych związku akompaniamentu z tekstem.
- Słuchanie muzyki odtwarzanej mechanicznie (płyta CD, audycja TV, nagranie z internetu, tablicy interaktywnej, multibooka).
- Udział w koncertach muzycznych; zdobywanie kultury słuchania muzyki i właściwego zachowania się podczas koncertu.

Ekspresja muzyczna – śpiew

- Rytmiczne recytowanie tekstów, poprawne fonetycznie i zróżnicowane pod względem tempa, dynamiki, artykulacji, intonacji i barwy głosu.
- Kształcenie głosu, zwracanie uwagi na poprawną i swobodną postawę podczas śpiewu; regulowanie oddechu; śpiewanie poznanych piosenek na zgłoskach *la, lo, lu, na* celem rozluźnienia stawów żuchwowych; właściwa intonacja dźwięków w skali $c/1 - d/2$.
- Śpiewanie piosenek jednogłosowych zbiorowo i indywidualnie w skali $c/1 - d/2$.
- Śpiewanie piosenek opartych na wzorach: $g/1 - e/1$; $g/1 - e/1 - c/1$; $g/1 - e/1 - c/1 - d/1 - c/1$; $g/1 - f/1 - e/1 - d/1 - c/1$; oraz na trójdźwięku durowym $c/1 - e/1 - g/1$.
- Wyszukiwanie powtarzających się fragmentów melodii.
- Śpiewanie nazwami solmizacyjnymi wzorów melodii od różnych dźwięków.

Improwizacja ruchowa – rytmika i taniec **Ruch z muzyką**

- Reagowanie ruchem na zmiany tempa, dynamiki, wysokości dźwięków i akcent metryczny.
- Realizowanie ruchem wartości nut wypełniających takty na dwa, trzy i cztery.
- Realizowanie ruchem wartości nut: całej nuty, półnuty, ćwierćnuty, ósemki, pauzy ćwierćnotowej, pauzy półnotowej.
- Zabawy ze śpiewem; inscenizowanie piosenek, tańce regionalne.
- Poznanie podstawowych kroków krakowiaka, polki oraz tańców ludowych.

Tworzenie melodii

- Improwizowanie melodii na dowolnych instrumentach lub przedmiotach codziennego użytku.
- Śpiewane pytania i odpowiedzi.
- Swobodne tworzenie melodii do tekstów. **Tworzenie rytmu**

- Wypowiadanie krótkich tekstów ze zmianą tempa, dynamiki, artykulacji i intonacji głosu.
- Recytowanie rytmiczne sylab, słów, zdań.
- Tworzenie prostych tematów rytmicznych. **Improwizowanie ruchu**

- Swobodne interpretowanie ruchem piosenek i utworów instrumentalnych; wyrażanie nastroju utworów.
- Charakteryzowanie postaci, zwierząt, zdarzeń za pomocą ruchu ilustrowanego muzyką. **Tworzenie form muzycznych**
- Tworzenie muzycznych ilustracji do wierszy i opowiadań.
- Rysowanie i malowanie ilustracji do słuchanej melodii, piosenki.
- Tworzenie własnych układów tanecznych do utworu muzycznego. **Nauka tańców ludowych**

Gra na instrumentach

- Granie na instrumentach perkusyjnych, niemetrycznych: grzechotka, bębenek, trójkąt, tamburyn, drebienka, kastaniety.
- Granie na ksylofonie i metalofonie akompaniamentu burdonowego, fragmentów piosenek i ośmiat melodycznych.
- Granie na flecie prostym sopranowym melodii opartych na poznanych dźwiękach.

Zapisywanie dźwięków

- Wyjaśnianie różnych formy zapisu dźwięków muzyki, np. nagranie za pomocą komputera, dyktafonu, telefonu, tabletu lub zapis za pomocą notacji muzycznej.
- Korzystanie z wybranego zapisu melodii w czasie gry na instrumencie: dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fleciku polskim.

W wyniku edukacji muzycznej po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie słuchania muzyki. Uczeń:

- 1) słucha, poszukuje źródeł dźwięku i je identyfikuje;
- 2) słucha muzyki w połączeniu z aktywnością ruchową, gestami dźwiękotwórczymi: klaskanie, pstrykanie, tupanie, uderzanie o uda itp. oraz z towarzyszeniem prostych opracowań instrumentalnych;
- 3) reaguje na sygnały muzyczne w różnych sytuacjach zadaniowych;
- 4) odróżnia dźwięki muzyki, np. wysokie – niskie, długie – krótkie, ciche – głośne, głosy ludzkie: sopran, bas; odróżnia i nazywa wybrane instrumenty muzyczne;
- 5) rozróżnia muzykę wykonywaną przez solistę, chór, orkiestrę;
- 6) rozróżnia na podstawie słuchanego utworu muzykę: smutną, wesołą, skoczną, marszową itp.;
- 7) słucha w skupieniu krótkich utworów muzycznych.

2. Osiągnięcia w zakresie ekspresji muzycznej. Śpiew. Uczeń:

- 1) śpiewa różne zestawy głosek, sylaby, wykorzystuje poznane melodie i tworzy własne, naśladuje odgłosy zwierząt;
- 2) nuci poznane melodie, śpiewa piosenki podczas zabawy, nauki, uroczystości szkolnych, świąt, w tym świąt narodowych;
- 3) śpiewa śpiewanki, piosenki i pieśni charakterystyczne dla tradycji i zwyczajów polskich, kilka utworów patriotycznych i historycznych;

- 4) śpiewa, dbając o prawidłową postawę, artykulację i oddech, przy zachowaniu naturalnej skali głosu; 5) rozpoznaje i śpiewa hymn Polski,
- 6) śpiewa kilka wybranych krótkich piosenek w języku obcym. **3.**

Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec. Uczeń:

- 1) przedstawia ruchem treść muzyczną (np. dynamikę, nastrój, wysokość dźwięku, tempo, artykulację) oraz treść pozamuzyczną (np. fabułę, odczucia, przekład znaczeniowy słów);
- 2) interpretuje ruchem schematy rytmiczne;
- 3) tworzy improwizacje ruchowe inspirowane wyliczankami, rymowanymi tekstami; 4) wykonuje pąsy;
- 5) porusza się i tańczy według utworzonych przez siebie układów ruchowych, z rekwizytem, bez rekwizytu do muzyki i przy muzyce;
- 6) tworzy sekwencje i układy poruszania się do ulubionych przez siebie utworów muzycznych, wykorzystuje je do animacji i zabawy w grupie;
- 7) tańczy według układów ruchowych charakterystycznych dla wybranych tańców (w tym integracyjnych, ludowych polskich oraz innych krajów Europy i świata). **4.** Gra na instrumentach muzycznych. Uczeń:
- 1) gra zadane przez nauczyciela i własne schematy rytmiczne;
- 2) wykonuje tematy rytmiczne wybranych, znanych utworów muzycznych (ludowych, popularnych, dziecięcych, klasycznych, wokalnych, instrumentalnych, polskich i zagranicznych) z użyciem instrumentów perkusyjnych;
- 3) realizuje schematy i tematy rytmiczne, eksperymentuje przy użyciu np. patyczków, pudełek, papieru, trawy, piszczałek, gwizdków, kogucików na wodę;
- 4) wykonuje instrumenty m.in. z materiałów naturalnych i innych oraz wykorzystuje tak powstałe instrumenty do akompaniamentu, realizacji dźwięku podczas zabaw i zadań edukacyjnych, organizacji koncertów i przedstawień teatralnych; 5) wykonuje akompaniament do śpiewu, stosuje gesty dźwiękotwórcze (np. tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzanie o uda);
- 6) eksperymentuje i poszukuje dźwięków, fragmentów znanych melodii przy użyciu np. dzwonków, ksylofonu, fletu podłużnego, flażoletu – flicika polskiego;
- 7) gra melodie piosenek i utworów instrumentalnych, do wyboru: na dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fliciku polskim lub innych. **5.** Osiągnięcia w zakresie znajomości form zapisu dźwięku. Uczeń:
- 1) wyjaśnia różne formy zapisu dźwięków, muzyki, np. nagranie za pomocą komputera, dyktafonu, telefonu czy zapis za pomocą notacji muzycznej;
- 2) zapisuje w zabawie z instrumentami perkusyjnymi dźwięki np. poprzez układ piktogramów, klocków rytmicznych, kolorów, liczb czy obrazków; szyfruje, koduje, wykorzystuje utworzony zapis w zabawie;
- 3) korzysta z wybranego zapisu melodii w czasie gry na instrumencie: dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fliciku polskim.

ETYKA

Rozumienie podstawowych zasad i pojęć etyki

- **Prostota** rozumiana jako:
 - naturalność w sposobie bycia; skromny ubiór; skromne zachowanie; bycie sobą, a nie udawanie kogoś innego; umiejętność cieszenia się z drobnych rzeczy; nierozbudzanie sztucznych potrzeb;
 - mądre korzystanie z zasobów przyrody; unikanie marnotrawstwa; oszczędność wody, papieru; niekupowanie zbędnych rzeczy; poznawanie i korzystanie z mądrości naszych przodków; z mądrości dawnych kultur; docenianie piękna natury; ochrona środowiska.
 Prostota to naturalność. W poprzednim roku edukacji rozważana była skromność i wówczas w centrum rozganiań było samo dziecko, jego sposób bycia i zachowanie. Rozważając prostotę, należy nawiązywać do mądrości naszych przodków i minionych kultur, kiedy to ludzkie potrzeby i metody ich zaspokajania były proste, nie było marnotrawienia, był umiar w nabywaniu rzeczy. Prostota uczy nas oszczędności w korzystaniu z zasobów naturalnych. Oszczędzanie polega na tym, by nie niszczyć tego, co daje nam natura. Gdy zużyjemy jedno drzewo, sadzimy następne. Gdy ktoś jako uczeń nauczy się szanować Ziemię, będzie ją szanował jako dorosły.
- **Jedność** rozumiana jako:

- wewnętrzna harmonia w człowieku; jedność myśli i działania; jedność serca i rozumu;
- harmonijne relacje wśród członków grupy; jedność zespołu klasowego; trudne zadania wykonywane w grupie stają się łatwiejsze; chóralne śpiewanie pieśni – jako przykład doskonałego współdziałania w grupie; symbol jedności ludzi na całej Ziemi – splecione ręce; zdobywanie wiedzy o zwierzętach żyjących w grupie i panujących w niej zasadach (delfiny, słonie).

W klasie 2 jedną z poznanych zasad było współdziałanie w grupie. Jedność jest czymś więcej niż tylko współdziałaniem, jest przede wszystkim zgodnym współżyciem. Przykładami jedności są: świat w jego różnorodności; chór złożony z różnych głosów, ale wykonujący zgodnie brzmiącą pieśń; orkiestra złożona z muzyków grających na różnych instrumentach określony utwór muzyczny itp. Jedność to wewnętrzna harmonia w człowieku, to harmonia w zgodnym życiu zespołu ludzkiego. To także poczucie przynależności do swojej rodziny, do klasy, do ojczyzny. Jedność utrzymuje się dzięki akceptacji i uznaniu każdej osoby oraz wkładu, jaki wnosi do zespołu, ale brak szacunku do drugiego człowieka może ją zniszczyć. Znanе powieǳenie *W jedności siła* można na zajęciach zobrazować prostym przykładem – jeden patyk łatwo jest złamać, ale dużej wiązki patyków już nie.

• **Tolerancja** rozumiana jako:

- akceptowanie samego siebie, nawet jeśli popełnia się błędy; uświadamianie sobie swoich zalet i odczuwanie z nich dumy; niedenerwowanie się z powodu drobnych pomyłek; chęć naprawienia błędów;
- akceptowanie innych; pozbywanie się uprzedzeń i wczuwanie w przeżycia dzieci niepełnosprawnych, nowego ucznia w klasie, dziecka innej narodowości, innej wiary;
- akceptowanie i poszanowanie różnic rasowych; rozumienie powieǳenia: *Rodzaj ludzki jest jak tęcza, składa się z różnych kultur i ras*; poznawanie kultur innych ludzi; poznawanie cech wspólnych i różniących ludzi; umiejętność cieszenia się osiągnięciami i radością innych; łączenie się w smutku i bólu z innymi – akcje charytatywne i koncerty muzyczne na rzecz ludzi dotkniętych kataklizmami (powódź, huragan, tsunami, nieurodzaj, głód, wojna itp.).

Tolerancja jest to otwartość i wrażliwość na piękno odmienności. Tolerancja uznaje indywidualność i różnorodność, zaś lęk i niewiedza prowadzą do nietolerancji – dyskryminacji słabszych grup i stosowania wobec nich przemocy. Tolerancja jest podstawowym czynnikiem pokoju na świecie.

Stosowanie poznanych zasad

- Poszanowanie godności każdej osoby.
- Uwzględnianie dobra innych osób, a nie tylko swojego.
- Wyrażanie szacunku dla innych wspólnot i ich symboli w sytuacjach codziennych i uroczystych.
- Czerpanie wzorów dobrego zachowania z literatury i filmów.
- Przestrzeganie zasad obowiązujących w grupie, do której dziecko należy.

W wyniku edukacji z zakresu etyki po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia podstawowych zasad i pojęć etyki. Uczeń:

- 1) ma świadomość, że jako człowiek posiada swoją niezbywalną godność oraz że wszystkie inne osoby posiadają taką godność;
- 2) odkrywa wolność jako wartość przypisaną osobie, także osobie w jego wieku;
- 3) dostrzega, że granice jego wolności wytycza godność i dobro innych osób, np. z kręgu rodziny, klasy, rówieśników;
- 4) odkrywa, że jego wybór rodzi konsekwencje, które dotyczą jego samego;
- 5) dostrzega, że każdy powinien brać odpowiedzialność za swoje wybory;
- 6) dostrzega, że lepiej poznaje siebie, bardziej się rozwija i czerpie szczęście w relacji z innymi osobami niż w samotności;
- 7) odkrywa, że współtworzy różne wspólnoty osób, np. rodzinę, klasę, państwo;
- 8) ma świadomość, że każdej osobie ludzkiej, także jemu, należy się szacunek, że szacunkiem należy obdarzać także wspólnoty osób – rodzinę, klasę, naród (ojczyznę), w tym wspólnotę religijną – a także symbole tych wspólnot;
- 9) określa, co jest dobre, a co jest złe, w otaczającym go świecie i w świecie poznawanych tekstów oraz podaje uzasadnienie swojego zdania;
- 10) odróżnia szczęście od doraźnie odczuwanej przyjemności i poznaje, że dobro jest źródłem szczęścia własnego oraz innych osób;

11) odkrywa, że wspólnota osób, której jest członkiem, ustanawia swoje zasady (normy) i oczekuje ich respektowania.²

Osiągnięcia w zakresie stosowania poznanych zasad. Uczeń:

- 1) szanuje godność każdej osoby ludzkiej oraz swoją, wyraża swoim komunikatem werbalnym i niewerbalnym;
- 2) uwzględnia coraz częściej godność i dobro innych osób, podejmując decyzję o działaniu;
- 3) wyraża szacunek wobec osób, wspólnot osób oraz ich symboli w sytuacjach codziennych i uroczystych, przejawiając właściwe zachowanie;
- 4) wchodzi w relacje z innymi osobami (równieśnikami, nauczycielami), szanując to, co jest wartością dla nich i nazywając to, co jest wartością dla niego;
- 5) naśladuje i przyjmuje jako własne zachowania dobre na podstawie doświadczeń ze świata realnego oraz przykładów płynących z tekstów literackich, filmów i innych źródeł;
- 6) przestrzega zasad obowiązujących we wspólnocie osób, której jest członkiem.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Higiena osobista i zdrowie

- Utrzymywanie w czystości rąk i całego ciała, przebieranie się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu; wykonywanie tych czynności samodzielnie i w stosownym momencie.
- Dostosowywanie stroju do rodzaju pogody i pory roku w trakcie zajęć ruchowych odpowiednio na świeżym powietrzu i w pomieszczeniu.
- Wyjaśnianie znaczenia ruchu w procesie utrzymania zdrowia.
- Stosowanie rozgrzewki przed wykonywaniem ćwiczeń fizycznych.
- Świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń.
- Wykazywanie zrozumienia, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej; akceptowanie sytuacji dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu.

Zabawy i gry ruchowe

- Zabawy orientacyjno-porządkowe („Skąd słychać gwizdek”, „Marmurki”, „Ruch uliczny”).
- Zabawy na czworakach („Wyścigi piesków”, toczenie piłki głową).
- Zabawy bieżne („Berek”, „Murarz i cegły”, „Lis”, „Pastuszek i gęsi”, biegi – kto prędzej do mety).
- Zabawy rzutne – celowanie do dużej piłki („Piłka w szeregach”, „Dogoń piłkę”).

Ćwiczenia porządkowe

- Zbiórka w kolumnie pojedynczej i dwójkowej.
- Odliczanie w szeregu, równanie i krycie.
- Rytmiczny marsz, zatrzymywanie się na komendę.

Ćwiczenia kształtujące

- Ćwiczenia ramion: w siadzie skrzyżnym lub klęcznym ze skurczem pionowym ramion – rzuty jednorącz i oburącz w pion, w bok (strzał, sztuczne ognie); zaznaczanie końcami palców z boku o podłogę, kłaśnięcie nad głową i skurcz ramion; krążenie łokciami od przodu ku górze; wymachy ramion w przód, w tył, wwyż.
- Ćwiczenia nóg: w parach z trzymaniem się za ręce na przemian wspięcia i przysiady; skoki do wody; huśtanie się na desce; podskoki na nogach zwartych.
- Ćwiczenia stóp: zbieranie skakanki z podłogi palcami stopy; chwytanie woreczka wyrzuconego stopą do góry.
- Ćwiczenia tułowia:
 - skłony w przód: w rozkroku dwójkami tyłem do siebie z energicznym skłonem w dół przetoczenie piłki między stopami do kolegi lub koleżanki; w siadzie skrzyżnym powolny skłon tułowia w przód z dotknięciem czołem nóg;
 - skłony w tył: w leżeniu przodem skłon w tył z ramionami skurczonymi – uginanie i prostowanie nóg; skłon tułowia w tył z kłaśnięciem nad głową; w leżeniu przodem rytmiczne skłony w tył z ugiętymi ramionami (łódki na fali); skłon tułowia w tył (rozwijający się kwiatek);

- opady w przód: w siadzie opad tułowia w przód z odsuwaniem po podłodze woreczka; w staniu opad tułowia w przód w formie zabawowej (pajace);
- ćwiczenia mięśni brzucha: w leżeniu tyłem – jazda na rowerze; marsz z wysokim unoszeniem nóg (wchodzenie po wysokich schodach);
- skłony w bok: w klęku rozwartym naśladowanie zegara z kukułką – skłony głową w przód i w tył; energiczne skłony tułowia w przód i w tył; w siadzie klęcznym przekładanie woreczka z jednej strony na drugą;
- skręty: w siadzie skrzyżnym skręty tułowia z przekładaniem woreczka lewą ręką daleko w prawą stronę; w staniu rozkrocznym – rzuty piłeczką do współwiczającego; w parach – piłowanie drzewa.

Ćwiczenia użytkowe

- Ćwiczenia równowagi bez przyrządów: w staniu jedno nogę rzucanie i chwytanie piłeczki; zdejmowanie i zakładanie pantofla; podskoki z obrotami.
- Ćwiczenia równoważne na przyrządzie: w staniu na jednej nodze na ławeczce uderzanie stopą drugiej nogi w ławeczkę; przejście po ławeczce na jednej nodze.
- Ćwiczenia zwinności: szybkie zmiany pozycji – z leżenia tyłem do leżenia przodem; z przysiadu do stania; przewroty w przód.
- Zwisy i podpory: wspinalenie się na drabinki; zwis na drążku (na trzepaku).
- Rzuty: rzucanie i chwytanie dużej piłki, rzucanie woreczkami do celu.
- Przewroty: przewrót w przód z przysiadu podpartego.
- Ćwiczenia z piłką: rzucanie, chwytanie, podawanie; odbijanie; kozłowanie, prowadzenie, strzał do celu.
- Skoki: zeskok w głąb z wysokości 50 cm; skok w dal z rozbiegu; przeskoki przez ukośnie ustawioną ławeczkę; przeskok przez rów.

Ćwiczenia muzyczno-ruchowe

- Zabawy ze śpiewem.
- Zabawy rytmiczne: chód dostawny, obrotowy.
- Korowody, kroki tańców ludowych, regionalnych.

Sporty

- Pływanie (o ile jest taka możliwość).
- Saneczkarstwo i łyżwiarstwo.
- Jazda na rolkach, na rowerze.

Marsze i lekkoatletyka terenowa

- Ćwiczenia zręcznościowe: marsz po śladach, po naturalnych równoważniach.
- Skoki: w dal z rozbiegu i z miejsca; skok wzwyż z rozbiegu; zeskok w głąb.
- Czołganie się pod zwisającymi gałęziami.
- Orientacja w terenie: zabawa w podchody, w chowanego, marsz na oznaczony kierunek.

W wyniku edukacji z zakresu wychowania fizycznego po ukończeniu klasy trzeciej uczeń powinien zdobyć następujące umiejętności wyszczególnione w podstawie programowej z 14 lutego 2017 r.:

1. Osiągnięcia w zakresie utrzymania higieny osobistej i zdrowia. Uczeń:

- 1) utrzymuje w czystości ręce i całe ciało, przebiera się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu; wykonuje te czynności samodzielnie i w stosownym momencie;
- 2) dostosowuje strój do rodzaju pogody i pory roku w trakcie zajęć ruchowych odpowiednio na świeżym powietrzu i w pomieszczeniu;
- 3) wyjaśnia znaczenie ruchu w procesie utrzymania zdrowia;
- 4) przygotowuje we właściwych sytuacjach i w odpowiedni sposób swoje ciało do wykonywania ruchu;
- 5) ma świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń;

- 6) uznaje, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej, akceptuje sytuację dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu. **2.** Osiągnięcia w zakresie sprawności motorycznych. Uczeń:
 - 1) przyjmuje podstawowe pozycje do ćwiczeń: postawa zasadnicza, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie jedno nogę, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty;
 - 2) pokonuje w biegu przeszkody naturalne i sztuczne, biega z wysokim unoszeniem kolan, biega w połączeniu ze skokiem, przenoszeniem przyborów np. piłki, pałeczki, z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego, bieg w różnym tempie, realizuje marszobiegi;
 - 3) rzuca i podaje jedną ręką, w miejscu i w ruchu, oburącz do przodu, znad głowy, piłką małą i dużą, rzuca małymi przyborami na odległość i do celu, skacze jedno nogę i oburącz ze zmianą tempa, kierunku, pozycji ciała, skacze w dal dowolnym sposobem, skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki zawrotny przez ławeczkę, naskoki i zeskoki, skoki zające;
 - 4) wykonuje ćwiczenia zwinnościowe:
 - a) skłony, skrętoskłony, przetoczenie, czołganie, podciąganie,
 - b) czworakowanie ze zmianą kierunku i tempa ruchu,
 - c) wspinanie się,
 - d) mocowanie w pozycjach niskich i wysokich,
 - e) podnoszenie i przenoszenie przyborów;
 - 5) wykonuje przewrót w przód z przysiadu podpartego;
 - 6) wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru i z przyborem, np. na ławeczce gimnastycznej; 7) samodzielnie wykonuje ćwiczenia prowadzące do zapobiegania wadom postawy. **3.** Osiągnięcia w zakresie różnych form rekreacyjno-sportowych. Uczeń:
 - 1) organizuje zespołową zabawę lub grę ruchową z wykorzystaniem przyboru lub bez nich;
 - 2) zachowuje powściągliwość w ocenie sprawności fizycznej koleżanek i kolegów – uczestników zabawy, respektuje ich prawo do indywidualnego tempa rozwoju, radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo, np. drużyny przeciwnej, gratuluje drużynie zwycięskiej sukcesu;
 - 3) respektuje przepisy, reguły zabaw i gier ruchowych, przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy i innych osób, których poruszanie się w miejscu publicznym może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa;
 - 4) uczestniczy w zabawach i grach zespołowych, z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek;
 - 5) wykonuje prawidłowo elementy charakterystyczne dla gier zespołowych: rzuty i chwytaki ringo, podania piłki do partnera jedną ręką i oburącz w miejscu lub w ruchu, odbicia piłki, kozłowanie w miejscu i w ruchu, podania piłki w miejscu i w ruchu, prowadzenie piłki, strzał do celu;
 - 6) układa zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy, ma świadomość, iż sukces w takiej zabawie odnosi się dzięki sprawności, zaradności i współdziałaniu;
 - 7) jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. hulajnodze, rolkach, rowerze, sankach, łyżwach.

Zakończenie

SPOSObY OSIągAniA CELóW

Efektywność realizacji każdego programu zależy od zrozumienia jego idei, a następnie od inwencji i pomysłowości jego wykonawcy. Z tego też względu w programie zaproponowano tylko ogólne wskazania dotyczące sposobu osiągania celów i treści zawartych w tym programie, nie narzucając gotowych rozwiązań. Najważniejsze z tych sposobów to:

Stwarzanie dzieciom możliwości zaspokojenia naturalnej ciekawości świata

Dziecko ze swej natury jest bardzo ruchliwe, ma potrzebę, aby być ciągle zajęte. Wszystko je interesuje i ciekawi. Jest wścibskie, dociekliwe, ciągle pyta, szpera, dotyka, podgląda, nieustannie eksperymentuje, weryfikuje; najpierw działa, potem ocenia. Należy więc wykorzystać w procesie edukacyjnym naturalną dziecięcą ciekawość świata.

Organizowanie dzieciom spotkania z rzeczywistością

Dziecko, przychodząc na świat, jeszcze go nie zna, nie rozumie. Musi go dopiero wydobyć i uczynić z niego rzeczywistość. Musi go wypatrzyć, wysłuchać, wyczuć, posmakować, wykształcić. Świat ujawnia się dziecku w spotkaniu, pozwala się doświadczać. Należy zapewnić owe spotkania z rzeczywistością, w których dziecko:

- spostrzega rzeczy złożone z własności; procesy złożone z momentów; działania złożone z czynów;
- nakłada te spostrzeżenia na siatkę czasu i przestrzeni;
- przekonuje się, że świat jest uporządkowany, mierzalny, porównywalny; ma swoją strukturę, gęstość i trwałość; można go doświadczyć, odtworzyć i przetworzyć;
- dostrzega jego harmonię w aspektach: prawdy – piękna – dobra.

Planując edukację, można jej nadać formę „krajoznawstwa”. Krajoznawstwo w tym rozumieniu to edukacja bazująca na aktywnym spotkaniu z rzeczywistością, w której punktem centralnym w realizacji treści i celów programowych jest najbliższe dziecku środowisko. Kręgi tematyczne roczne, miesięczne, tygodniowe są wyznaczone przez ciekawe obiekty przyrodnicze i kulturowe, a edukacja przyjmuje charakter dosłownego czytania przyrody i kultury, poznawania ich piękna, różnorodności, złożoności i zależności. Jest to pełna edukacja, w której dziecko faktycznie mówi, pisze, czyta, rysuje, projektuje, liczy, wykonuje czynności, rozwija wrażliwość, dokonuje ocen, w toku której rozwija się intelektualnie (głowa), fizycznie (ciało), emocjonalnie (serce), twórczo (ręce), społecznie (poprzez obcowanie z innymi), moralnie (przez odkrywanie prawdy, rozróżnianie dobra i zła).

Dostarczanie dzieciom okazji do zdziwienia

Każdy cykl zajęć (krąg tematyczny) należy rozpoczynać od czegoś, co wzbudzi w dzieciach zdziwienie. Zdziwienie nakazuje nam zatrzymać się, skupić najpierw wzrok i słuch, a później pozostałe zmysły na przedmiocie zdziwienia, którym może być jakiś kształt, przedmiot, zjawisko, krajobraz lub coś innego. Przedmiot zdziwienia nie pozwala przejść obojętnie, porusza myśli dziecka, wzbudza jego emocje, uruchamia wyobraźnię, intuicję, marzenia. Często w zdziwieniu dostrzegamy swoją niewiedzę, dziecko doświadcza tego również. Naturalną więc konsekwencją zdziwienia jest pytanie uruchamiające proces myślenia. Pytanie wyznacza kierunek poszukiwań możliwych odpowiedzi i określa obszar, w którym odpowiedź może się pojawić. Zdziwienie wzbudza zatem gotowość do myślenia, do poznania i prowadzi do zdobycia wiedzy, do zrozumienia świata.

Dawanie dzieciom poczucia bezpieczeństwa i wolności

Edukacja zintegrowana możliwa jest w atmosferze ufności, poczucia bezpieczeństwa i aprobaty dla indywidualności każdego dziecka. Dziecko musi czuć się śmiało; mieć pewność, że spotka się z pomocą i zrozumieniem nauczyciela. Edukacja nie może odbywać się w napięciu, strachu, stresie i pośpiechu. Należy dać dziecku tyle czasu, ile potrzebuje do wykonania ćwiczenia, zadania, zrozumienia danej kwestii. Pośpiech prowadzi do powierzchowności. Nie wolno gonić za ilością zadań, a dać czas na pełną koncentrację na danej czynności, na zgłębienie jej istoty.

Odważne i pomysłowe projektowanie sytuacji edukacyjnych

Zaakceptowanie pomysłu na edukację jako „krajoznawstwo” wiąże się z opracowaniem mapy wędrówek oraz zaznaczeniem na niej miejsca startu. Na starcie warto przeprowadzić rekonesans, zadając sobie pytania: – Co już dzieci umieją?

– Jakich są ich możliwości poznawcze? –
Jakie przejawiają zainteresowania?

Należy zgromadzić potrzebne materiały: słowniki, albumy, kroniki, czasopisma, CD z nagraniami, techniczne środki dydaktyczne, lektury i inne. Następnie przygotować teczkę dla każdego ucznia na gromadzenie informacji o jego rozwoju i postępach w zdobywaniu wiedzy i umiejętności.

Warto stosować w pracy z uczniami różnorodne metody edukacyjne. W edukacji zintegrowanej jest miejsce dla metod opartych na:

- słowie (opowiadanie, opis, pogadanka, instruktaż, praca z książką, metaplan, czyli plastyczny zapis dyskusji, burza mózgów),
- **obrazie** (pokaz, film, obserwacja, demonstracja pomocy dydaktycznych),
- praktycznym działaniu (symulacja, drama, metoda projektu, eksperyment, gry dydaktyczne, wszelkiego rodzaju zajęcia praktyczne, manipulacyjne),
- wykorzystaniu nowych technologii (praca z multibookiem, planszami interaktywnymi, programami komputerowymi do edycji tekstu lub grafiki, programami edukacyjnymi, z aplikacjami na tablecie lub smartfonie).

Nauczyciel nieustannie powinien czytać, zapoznawać się z nowościami pedagogicznymi, które zainspirują go do nowych działań i pozwolą doskonalić proces edukacji.

OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNIÓW

W zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej nie ma miejsca ani zjawisko niepowodzenia dydaktycznego, ani drugoroczności. Ponieważ każde dziecko rozwija się na miarę swoich możliwości i w odpowiednim dla siebie tempie, ocena ma charakter opisowy i dotyczy nie tylko postępów w nauce, ale ogólnego poziomu rozwoju konkretnego ucznia. Z tego względu bardzo ważne jest ocenianie bieżące.

Obejmuje ono nie tylko ucznia, ale i w pewnym sensie nauczyciela – w myśl zasady: *Abyś nie był lekarstwem na chorobę, której sam jesteś przyczyną*. W ocenie bieżącej uczeń otrzymuje potwierdzenie tego, co poprawnie wykonał, co osiągnął, w czym jest dobry, oraz wskazówki, co należy poprawić, co udoskonalić, nad czym jeszcze popracować; nauczyciel natomiast otrzymuje informacje o trafności i efektywności stosowanych metod, środków i organizacji zajęć, a w razie miernych wyników – sygnał, że należy je modyfikować, zmieniać.

W ocenianiu bieżącym powinno się dostrzegać pewną analogię do pracy trenera, który uczy dzieci np. gry w tenisa. Dzieci ćwiczą i opanowują kolejno pojedyncze umiejętności wchodzące w zakres ogólnej umiejętności gry w tenisa, ale jednocześnie od samego początku kreują swój własny styl grania. Na treningu nie ma dziennika, nikt nie stawia piątek, trójków, jedynek; nikt nie ocenia za pomocą kropek, gwiazdek, serduszek, uśmiechniętych buziek, bo i po co. Dziecko ćwiczy, ponieważ chce nauczyć się grać. Zdobywa tę umiejętność w drodze własnej aktywności, własnego wysiłku. Trener uczestniczy w tym procesie – wprowadza kolejne ćwiczenia, gra razem z dzieckiem i bacznie śledzi poprawność wykonania poleceń, sprawność, refleks, koordynację ruchów. Dziecko natychmiast otrzymuje słowną ocenę swojego dokonania, słyszy: *Dobrze, dobrze, tak*, ale słyszy też: *Nie tak, podbiegnij bliżej, spróbuj jeszcze raz* itp. Dziecko przyjmuje uwagi, poprawia błędy, unika ich powtarzania, stosuje się do wskazówek i ćwiczy, aż do uzyskania pozytywnego efektu. Taka ocena zapobiega błędom w uczeniu się, sprzyja rozwojowi dziecka, eliminuje napięcia, rywalizację i prowadzi do realizacji zamierzonych celów edukacji.

W ocenianiu bieżącym przydatne są karty indywidualnej pracy ucznia, które informują systematycznie o postępach dziecka w zdobywaniu wiadomości i umiejętności; gromadzone w teście ucznia dają pełny obraz kolejnych postępów i rozwoju dziecka. Ogólnie można powiedzieć, że w ocenie bieżącej stwierdzamy w szczegółach, co dziecko wykonało, jak wykonało, ile potrafi, czego nie umie. Dziecko otrzymuje ją już w trakcie wykonywania zadania bądź tuż po jego wykonaniu. Ekspozujemy w niej osiągnięcia indywidualne dziecka w porównaniu do stanu poprzedniego, ale nie porównujemy ich z osiągnięciami innych dzieci, bowiem edukacja to nie wyścig, ale spokojna, twórcza praca na miarę możliwości każdego ucznia.

Metody bieżącego oceniania osiągnięć uczniów

- Sprawdzanie przez nauczyciela samodzielnie wykonanej przez uczniów pracy klasowej i domowej w celu określenia poziomu:
 - poprawności zastosowania przyswojonych wiadomości,
 - biegłości w opanowanych umiejętnościach,

- sposobu rozumowania w procesie dochodzenia do wyniku,
- umiejętności korzystania z wcześniej zdobytych doświadczeń edukacyjnych.
- Metoda ustnego odpytywania uczniów w celu sprawdzenia np.:
 - umiejętności czytania,
 - znajomości zasad ortograficznych, matematycznych,
 - umiejętności interpretowania treści zawartej w tekstach,
 - biegłości w obliczaniu wyników czterech działań arytmetycznych, – celowości zastosowania określonej metody rozwiązywania problemów, – stopnia trwałości przyswojonych faktów.
- Metoda krótkich testów sprawdzających wiadomości i umiejętności, konkursów i quizów, w których uczeń: – odpowiada na różne pytania,
 - uzupełnia luki w zdaniach, w tekstach,
 - dokonuje wyboru poprawnej odpowiedzi,
 - przekształca zadania,
 - rozwiązuje zagadki,
 - wyróżnia logiczne zależności,
 - proponuje własne zakończenia tekstów,
 - proponuje nowe rozwiązania, a tym samym ujawnia poziom przyswojonej wiedzy i zdobytych umiejętności.

Bardziej ogólny charakter ma ocenianie okresowe, które pełniej informuje o aktywności dziecka, o postępach w zdobywaniu poszczególnych kompetencji, o specjalnych uzdolnieniach, o specjalnych trudnościach, o stanach wewnętrznych przeżyć dziecka i sposobach ich ujawniania. Ocena okresowa nie prowadzi do oceny postępów całej klasy, lecz ujmuje postępy i rozwój konkretnego ucznia. Nie używa się w niej etykiety: uczeń bardzo dobry, uczeń zły, słaby, dostateczny. W ocenie okresowej przedstawia się indywidualną naturę dziecka, tworzy się dossier dziecka, grupując informacje o jego wewnętrznych stanach, o przejawach jego zachowania.

Ocena okresowa powinna z jednej strony mieć charakter diagnostyczno-informujący i jako taka jest przydatna nauczycielowi i rodzicom, by mogli dziecko jak najlepiej wspomagać w rozwoju, z drugiej strony powinna być motywująco-afirmacyjna, zachęcająca dziecko do samorozwoju.

Każdy z wymienionych rodzajów powinien mieć charakter oceniania wspierającego, które sprzyja dziecku w tworzeniu pozytywnego obrazu samego siebie.

WARUNKI I SPOSOBY REALIZACJI PROGRAMU

Realizacja programu przebiega zgodnie z zapisami *podstawy programowej* z 14 lutego 2017 r. (s. 43–49), które określają przebieg edukacji, wyposażenie sali do zajęć oraz zakres działania nauczyciela.

Edukacja

- Edukację wczesnoszkolną jako pierwszy etap kształcenia w systemie szkolnym charakteryzuje: – spokój i systematyczność procesu nauki,
 - wielokierunkowość,
 - dostosowanie tempa pracy do możliwości psychoruchowych każdego ucznia, – dostosowanie poznawanych zagadnień do możliwości percepcyjnych ucznia.
- Edukacja na tym etapie wymaga niezwyklej staranności w doborze treści, środków, strategii, metod kształcenia, aby ukazać dzieciom scalony obraz świata i ułatwić jego rozumienie.
- Kształcenie na I etapie edukacji kontynuuje rozpoczęty w przedszkolu proces adaptacji do współpracy w grupie oraz proces indywidualnej i grupowej aktywności poznawczej. Pozwala to uczniom na stopniowe rozpoznawanie różnych wzorów uczenia się, umożliwia pełne i bardziej świadome uczestnictwo w procesie edukacyjnym, a także optymalne wykorzystanie swojego potencjału.
- Edukacja w klasach 1–3 jest realizowana w postaci kształcenia zintegrowanego. Kształcenie zintegrowane obejmuje integrację: czynnościową, metodyczną, organizacyjną i treściową.
- Podstawową formą organizowania pracy dziecka powinien być dzień jego wielokierunkowej aktywności, a nie klasyczna lekcja szkolna. Kształcenie zintegrowane to koncepcja wieloaspektowej aktywizacji dziecka wraz z potrzebą stałego

diagnozowania jego rozwoju, wspieranie funkcji stymulujących rozwój i jednocześnie odrzucanie funkcji selektywnych. Elementem integrującym kierunki edukacji jest język w swym aspekcie semiotycznym.

- Proces edukacji w klasach 1–3 opiera się na podstawowych potrzebach dzieci. Jedną z najważniejszych jest potrzeba ruchu. Dla zabezpieczenia zdrowego rozwoju zajęcia ruchowe odbywają się każdego dnia jako element kształcenia zintegrowanego. Wskazane jest, aby co najmniej jedna godzina zajęć wychowania fizycznego w tygodniu odbyła się w sali gimnastycznej z dostępem do wszelkich środków i sprzętów sportowych. Wiele zajęć ruchowych należy organizować na świeżym powietrzu.
- Istnieje także potrzeba organizowania odrębnych zajęć gimnastyki kompensacyjno-korekcyjnej, prowadzonych przez specjalistów posiadających odpowiednie kwalifikacje.

Sala zajęć zintegrowanych

- Klasa w edukacji wczesnoszkolnej powinna być przestrzenią umożliwiającą swobodny ruch, pracę w różnorodnych grupach, przy stołach, a także na odpowiednio przygotowanej podłodze (na dywanie, wykładzinie).
- Wyposażenie klasy w meble potrzebne do zajęć nie powinno ograniczać uczniom możliwości przyjmowania różnorodnych pozycji ciała w trakcie nauki i zabawy. Krzesła, stoły i meble, a także tablice, wykładziny czy dywan umożliwiają zarówno pracę w pełnym zespole, jak i pracę w małych grupach, z możliwością indywidualizacji i dostosowaniem zajęć także dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Zagospodarowanie przestrzeni umożliwia skupienie uwagi uczniów, rozwijanie różnorodnej aktywności, a także możliwość odpoczynku.
- Sala do zajęć powinna być wyposażona także w narzędzia i środki dydaktyczne ze szczególnym uwzględnieniem dużej liczby atrakcyjnych elementów manipulacyjnych, przeznaczonych do samodzielnego eksperymentowania i uczenia się zgodnego z preferowanymi zdolnościami poznawczymi.
- W sali do zajęć powinna znajdować się tablica gładka, z liniaturą umożliwiającą dziecku naukę pisanie oraz z siecią kwadratową. Nauczyciel dobiera środki i narzędzia dydaktyczne do sali zgodnie z potrzebami zespołu klasowego i specyfiką stosowanych metod. Wyposażenie sali umożliwia prezentację wytworów pracy uczniów, np. sztalugi, parawany, tablice korkowe.

Nauczyciel

- Nauczyciel odpowiada za aranżację sali do zajęć, która umożliwia dzieciom samodzielne poszukiwania i odkrywanie wiedzy, i zachęca je do tego. Sala zawiera elementy przygotowane przez nauczyciela i uczniów. Nauczyciel usuwa zbędne elementy dekoracji i pomoce dydaktyczne, które aktualnie nie służą realizacji programu. Dbą, aby wystrój sali stwarzał optymalne warunki uczenia się.
- Nauczyciel w klasach 1–3, rozpoznając możliwości uczniów, w tym uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, posługuje się własnymi twórczymi rozwiązaniami w zakresie wdrożenia zadań wynikających z podstawy programowej. Uczenie się jako proces twórczy samo w sobie wyklucza jeden wzór organizacyjny czy metodyczny. Nauczyciel, organizując zajęcia, planuje proces wychowania, w którym realizowane zadania pomagają uczniom:
 - poznać wartości i adekwatne do nich zachowania;
 - osiągnąć sukces budujący poczucie własnej wartości uczniów oraz rozwijający motywację i zamiłowanie do dalszej nauki.
- Integralną częścią planu wychowawczego i profilaktycznego jest plan działań dydaktycznych. Proces edukacji przybiera różne formy pracy: pracy z udziałem całego zespołu, pracy w grupach, pracy indywidualnej i jest wyprowadzany z naturalnych sytuacji edukacyjnych.
- Nauczyciel organizuje edukację dzieci jako dynamiczny proces nadawania osobistego sensu i rozumienia ciągle zmieniającej się rzeczywistości, a nie jako przekaz gotowych informacji. Proces edukacji umożliwia eksplorację świata, zdobywanie nowych doświadczeń i interakcję z otoczeniem. Na tej podstawie uczeń buduje swoją wiedzę. Nauczyciel w klasach 1–3 uwzględnia trzy naturalne strategie uczenia się dzieci:
 - percepcyjno-odtwórczą (uczeń uczy się według przedstawionego wzoru – naśladuje),
 - percepcyjno-wyjaśniającą (uczeń uczy się częściowo według wzoru, szuka wyjaśnień i odpowiedzi),
 - percepcyjno-innowacyjną (uczeń przekształca informacje i tworzy innowacje, własne strategie myślenia).

W tym celu stosuje różnorodne metody kształcenia, wśród nich metody organizacyjne, łącznie z klasami autorskimi. Nauczyciel prowadzący klasę zna funkcje stosowanych metod i dostosowuje je do stylu uczenia się swoich uczniów. Warsztat pracy nauczyciela opiera się na współczesnych podstawach naukowych.